

Rapport

Projectnummer: 51012040
Referentienummer: NL23-648800269-46140
Datum: 22-03-2023

Archeologisch onderzoek plangebied Jan Ligthartschool en Spidilocatie te Gouda, gemeente Gouda

Bureauonderzoek

SWECO ARCHEOLOGISCHE RAPPORTEN 2582

Versie	Status	Datum
C1	Concept voor beoordeling bevoegde overheid	22-02-2023
C2		15-03-2023
D1	Definitief na goedkeuring bevoegde overheid	22-03-2023

Verantwoording

Titel Archeologisch onderzoek plangebied Jan Ligthartschool en
Spidillocatie te Gouda, gemeente Gouda

Subtitel Bureauonderzoek

SWECO ARCHEOLOGISCHE RAPPORTEN 2582

2468-4813

ISSN-nummer

Projectnummer 51012040

Referentienummer NL23-648800269-46140

Revisie D1

Datum 22-03-2023

Auteur M. Hogervorst
Senior KNA-archeoloog (actornr. 67684944)

E-mailadres Martine.Hogervorst@Sweco.nl

Auteur M.C. Adegeest
Junior archeoloog

E-mailadres Mette.Adegeest@Sweco.nl

Senior controle Jeroen van Rooij MA
senior KNA Archeoloog (actornummer 19995135)

Paraaf gecontroleerd

Goedgekeurd door Jeroen van Rooij MA
Teammanager

Paraaf goedgekeurd

Sweco voert archeologisch onderzoek uit onder procescertificaat SIKB BRL 4000 'Archeologie' (versie 4.1) en de protocollen 4001, 4002, 4003 en 4004. De archeologische werkzaamheden worden uitgevoerd in overeenstemming met de Kwaliteitsnorm van de Nederlandse Archeologie (KNA, versie 4.1).

Administratieve gegevens

Uitvoerder		Sweco Nederland B.V.
Provincie		Zuid-Holland
Gemeente		Gouda
Plaats		Gouda
Toponiem		Korte Akkeren
Kaartbladnummer		38A
Kadastrale gegevens		Kadastrale gemeente Gouda – Sectie E – diverse percelen
oördinaten	N	x: 107952 / y: 447058
	O	x: 107961 / y: 446982
	Z	x: 107921 / y: 446950
	W	x: 107893 / y: 446985
Opdrachtgever		Mozaïek Wonen
Onderzoeksmeldingsnummer		5284970100
Archis monumentnummer		-
Archis waarnemingsnummer		-
Oppervlakte plangebied		3655 m ²
Bevoegde overheid		Gemeente Gouda (contactpersoon: Femke de Roode, 06 4813 5664, femke.deroode@gouda.nl)
Projectmedewerker(s)		Mette Adegeest, junior archeoloog; Martine Hogerverost, senior KNA-archeoloog, actornummer 67684944
Periode van uitvoering		September 2022
Beheer en plaats van documentatie		Sweco Nederland BV

Inhoudsopgave

Samenvatting	5
1 Inleiding	7
1.1 Aanleiding van het onderzoek	7
1.2 Kader onderzoek	7
1.3 Methodiek	7
1.4 Doelstelling onderzoek	7
2 Bureauonderzoek	8
2.1 Inleiding	8
2.2 Doelstelling en vraagstelling	8
2.3 Afbakeningen plangebied, huidig gebruik en toekomstig gebruik	8
2.3.1 Afbakening plan- en onderzoeksgebied	8
2.3.2 Huidig gebruik van het plangebied	8
2.3.3 Toekomstig gebruik van het plangebied	9
2.4 Aardwetenschappelijke kenmerken	9
2.5 Archeologische waarden	12
2.5.1 Archeologisch beleid	13
2.5.2 Archeologische Monumenten	15
2.5.3 Archeologische vondstlocaties	15
2.5.4 Archeologische onderzoeksmeldingen	15
2.6 Historische situatie	19
2.6.1 Historische kaarten	22
2.6.2 Cultuurhistorische Waarden	25
2.6.3 Militair-historische gegevens	25
2.7 Ondergrondse bouwhistorische waarden en mogelijke verstoringen	25
3 Gespecificeerde archeologische verwachting	27
4 Conclusie en advies	28
4.1 Beantwoording onderzoeksvragen	28
4.2 Conclusie	28
4.3 Advies	29
4.4 Selectieadvies bevoegd gezag	29
Literatuurlijst en gebruikte bronnen	30

Bijlage 1. Locatie plangebied

Bijlage 2. Bekende archeologische gegevens

Bijlage 3. Milieuboringen IDDS

Samenvatting

In opdracht van Mozaïek Wonen heeft Sweco Nederland B.V. een archeologisch bureauonderzoek uitgevoerd naar een plangebied te Gouda, gemeente Gouda (zie bijlage 1). Het plangebied omvat het terrein van de voormalige Jan Ligthartschool en de zogenaamde Spidilocatie. Op beide locaties is de eerder aanwezige bebouwing reeds gesloopt. Aanleiding voor het onderzoek is de nieuwbouw van twee woonblokken. Voorafgaand aan de bouw zal op de Spidilocatie ook een bodemsanering plaatsvinden tot ca. 1 m -mv.

Het plangebied bevindt zich in een zone waar volgens de gemeentelijke verwachtingskaart een lage archeologische verwachting geldt. Op basis van historische kaarten is echter bekend dat in het noordelijke deel van het plangebied in ieder geval in de vroege 19e eeuw bebouwing aanwezig was. Op deze plaats worden resten verwacht van een groot erf met boerderij en opstallen, omgeven wat een watergang. Mogelijk bevond zich hier ook in de vroege 17e eeuw al een structuur. Er geldt daarom op basis van onderhavig onderzoek een hoge verwachting voor archeologische waarden uit de Nieuwe Tijd in het noordelijke deel van het plangebied, de Spidilocatie. Deze sporen kunnen worden verwacht direct onder een 20e-eeuws ophogingspakket. De dikte van het ophogingspakket is op basis van eerdere milieuboringen vastgesteld op circa 50 cm.

De rest van het plangebied was, afgaande op het kaartmateriaal, in gebruik als weiland tot aan de stadsuitbreiding in de vroege 20e eeuw. Hier geldt daarom een lage verwachting voor waarden uit de Nieuwe Tijd. Uit de Late Middeleeuwen kunnen mogelijk sporen van de eerste ontginning van het veen resteren in het plangebied, in de top van het veen of eventueel in middeleeuwse ophogingspakketten hierboven. Wegens het natte landschap en het ontbreken van archeologische waarden uit oudere perioden in de omgeving geldt voor oudere periodes een lage verwachting voor het gehele plangebied.

Spidilocatie

Op basis van de resultaten van het bureauonderzoek adviseert Sweco Nederland een archeologisch vervolgonderzoek voor de Spidilocatie. Dit vervolgonderzoek kan bestaan uit een inventariserend proefsleuvenonderzoek (IVO-P). Aangezien het gebied wordt gesaneerd tot 1 m -mv, wordt uitgegaan dat het proefsleuvenonderzoek wordt uitgevoerd in de variant van archeologische begeleiding tijdens de sanering. Voor dit type vervolgonderzoek dient een Programma van Eisen te worden opgesteld en te zijn goedgekeurd door het bevoegd gezag, in dezen de gemeente Gouda, alvorens de werkzaamheden kunnen worden uitgevoerd.

Overige deel plangebied

Voor het overige deel van het plangebied wordt geen vervolgonderzoek aanbevolen. De voorgenomen bodemingrepen kunnen daar zonder archeologisch voorbehoud worden uitgevoerd.

Indien bij de uitvoering van de werkzaamheden toch onverwacht archeologische resten worden aangetroffen, dan is conform artikel 5.10 van de Erfgoedwet aanmelding van de desbetreffende vondsten bij de minister verplicht (vondstmelding via de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed: Archis-vondstmelding en de bevoegde overheid).

Dit rapport is ter goedkeuring voorgelegd aan de bevoegde overheid. Wij wijzen u erop dat de bevoegde overheid op basis van dit rapport een besluit neemt. De mogelijkheid bestaat dat dit besluit afwijkt van het door ons opgestelde advies.

Tabel 0-1 *Overzicht van archeologische perioden¹*

Periode	Tijd		
Laat-Paleolithicum (Oude Steentijd)		tot	9.000 v.Chr.
Mesolithicum (Midden Steentijd)	9.000 v.Chr.	-	4.900 v.Chr.
Neolithicum (Nieuwe Steentijd)	5.325 v.Chr.	-	1.900 v.Chr.
Bronstijd	1.900 v.Chr.	-	800 v.Chr.
IJzertijd	800 v.Chr.	-	12 v.Chr.
Romeinse Tijd	12 v.Chr.	-	450 n.Chr.
Vroege Middeleeuwen	450	-	1.050 n.Chr.
Late Middeleeuwen	1.050	-	1.500 n.Chr.
Nieuwe Tijd	1.500	-	heden

Tabel 0-2 *Indeling van het Kwartair*

chronostratigrafie			jaren geleden	
Kwartair	Holoceen	Subatlanticum	3.000	- heden
		Subboreaal	5.000	- 3.000
		Atlanticum	8.000	- 5.000
		Boreaal	9.000	- 8.000
		Preboreaal	10.000	- 9.000
	Pleistoceen	Laat	130.000	- 10.000
		Weichselien (ijstijd)	120.000	- 10.000
		Eemien	130.000	- 120.000
		Midden	800.000	- 130.000
		Saalien (ijstijd)	200.000	- 130.000
		Elsterien (ijstijd)	400.000	- 315.000
		Vroeg	2.400.000	- 800.000

¹ Bron: Archeologisch Basis Register 1992.

1 Inleiding

1.1 Aanleiding van het onderzoek

In opdracht van Mozaïek Wonen heeft Sweco Nederland B.V. een archeologisch bureauonderzoek uitgevoerd naar een plangebied te Gouda, gemeente Gouda (zie bijlage 1). Het plangebied omvat het terrein van de voormalige Jan Ligthartschool en de zogenaamde Spidilocatie. Op beide locaties is de eerder aanwezige bebouwing reeds gesloopt. Aanleiding voor het onderzoek is de nieuwbouw van twee woonblokken. Voorafgaand aan de bouw zal op de Spidilocatie ook een bodemsanering plaatsvinden tot ca. 1 m -mv.

1.2 Kader onderzoek

Voor de herontwikkeling van het plangebied wordt een nieuw bestemmingsplan opgesteld. Hiervoor dient een aantal vooronderzoeken te worden uitgevoerd, waaronder een archeologisch onderzoek.

Verdere toepassing van het vigerende overheidsbeleid staat in paragraaf 2.2.

1.3 Methodiek

Dit rapport betreft een standaardrapport zoals genoemd in de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie. In dit rapport zijn de eisen en specificaties van BRL4000 protocol 4002 en 4003 samengevoegd.

1.4 Doelstelling onderzoek

De bodemingrepen die gepaard gaan met de geplande werkzaamheden zullen eventueel aanwezige archeologische resten in de bodem verstoren en/of vernietigen. Derhalve dienen voorafgaand aan die werkzaamheden de archeologische waarden binnen het plangebied in kaart te worden gebracht.

2 Bureauonderzoek

2.1 Inleiding

Het bureauonderzoek is uitgevoerd conform SIKB BRL 4000 protocol 4002 en bestaat uit elf processtappen:

1. afbakenen plan- en onderzoeksgebied; vaststellen consequenties toekomstig gebruik (LS01);
2. aanmelden onderzoek bij Archis;
3. vermelden (en toepassen) overheidsbeleid (LS01);
4. beschrijven huidig gebruik (LS02);
5. beschrijven historische situatie en mogelijke verstoringen (LS03);
6. beschrijven mogelijke aanwezigheid bouwhistorische waarden ondergrond (LS02, LS03, LS04);
7. beschrijven bekende archeologische en aardwetenschappelijke kenmerken (LS04);
8. opstellen gespecificeerde verwachting en formuleren onderzoeksstrategie (LS05);
9. opstellen standaardrapport bureauonderzoek (LS06);
10. aanleveren standaardrapport - afmelden onderzoek in Archis;
11. aanleveren digitale gegevens bij e-depot (DS05).

Processtappen 1 tot en met 7 leveren gegevens op basis waarvan de gespecificeerde verwachting (stap 8) wordt opgesteld. Deze stappen worden behandeld in paragraaf 1.1 en hoofdstuk 2. Processtap 9 resulteert in het voorliggende rapport. Processtappen 10 en 11 hebben betrekking op het openbaar maken van het bureauonderzoek voor derden bij onder meer Archis en het e-Depot.

Bij de uitvoering van het bureauonderzoek is niet afgeweken van de BRL.

2.2 Doelstelling en vraagstelling

Het doel van het bureauonderzoek is inzicht te krijgen in de archeologische waarde van het plangebied. De vraagstelling voor het onderzoek is: welke archeologische waarden zijn in het plangebied (mogelijk) aanwezig of kunnen worden verwacht? Deze resultaten monden uit in een gespecificeerde archeologische verwachting welke vervolgens is getoetst door middel van een verkennend booronderzoek.

2.3 Afbakeningen plangebied, huidig gebruik en toekomstig gebruik

2.3.1 Afbakening plan- en onderzoeksgebied

Het plangebied ligt in Gouda in de wijk Korte Akkeren. Het plangebied ligt in de trapezium die wordt begrensd door de Eerste Schoolstraat, Westerkade, Prins Hendrikstraat en Snoystraat. De exacte locatie van het plangebied wordt weergegeven in bijlage 1. De zogenaamde Spidilocatie betreft het meest noordelijke deel van dit plangebied.

Het onderzoeksgebied betreft een straal van 100 m rondom het plangebied. Binnen deze straal kunnen voldoende landschappelijke, archeologische en historische data verzameld worden om tot een gespecificeerde archeologische verwachting voor het plangebied te komen.

2.3.2 Huidig gebruik van het plangebied

Een aantal jaar geleden, na de sloop van de woningen die er aanwezig waren, is de Spidilocatie ingericht als tijdelijk parkeerterrein. Bekend is dat de bodem hier is vervuild. De vervuilde bodem is afgedekt met worteldoek, 50 cm zand en klinkerverharding.

De Jan Ligthartschool is gesloopt in 2021. Dit terrein ligt momenteel braak.

2.3.3 Toekomstig gebruik van het plangebied

Op de Spidillocatie zal een bodemsanering worden uitgevoerd. Hiervoor worden de klinkers, het opgebrachte zand en het worteldoek verwijderd en wordt de onderliggende grond voor 50 cm afgegraven. Na de sanering zullen binnen het plangebied twee woonblokken worden gebouwd, één op de Spidillocatie en één op het terrein van de Jan Ligthartschool (zie afbeelding 2.1). Hierbij zal ook een parkeerplaats worden aangelegd op het Ligtharterrein. Uitgangspunt is behoud van het bestaande trafogebouwtje en leidingtracé op de locatie.

Afbeelding 2.1: Voorlopig ontwerp voor de nieuwbouw.

2.4 Aardwetenschappelijke kenmerken

Om de landschapsgenese in beeld te brengen is gebruik gemaakt van bodemkaarten en geologische en geomorfologische kaarten. Met behulp hiervan worden de bodem en het landschap beschreven. Onderdeel van deze studie vormt een analyse van het Actueel Hoogtebestand Nederland.

Tabel 2-1 Aardwetenschappelijke informatie

Bron	Informatie
Geologie	Formatie van Echteld/Formatie van Nieuwkoop op Formatie van Naaldwijk: rivierklei en -zand met inschakelingen van veen op zeelei en -zand
Geomorfologie	Ongekarteerd wegens bebouwing; afgaande op nabijgelegen gekarteerde gebieden waarschijnlijk ontgonnen veenvlakte (M81) of vlakte van getijafzettingen (M72)
Bodemkunde	Ongekarteerd wegens bebouwing; afgaande op nabijgelegen gekarteerde gebieden waarschijnlijk koopveengronden (hVb, hVc, hVr)
AHN	Ca. 1,5 m -NAP

Landschappelijke ontwikkeling

Het plangebied ligt in het Hollands veen- en kleigebied. Tijdens de laatste ijstijd, het Weichselien (ca. 120.000 – 10.000 jaar geleden) stroomden door dit gebied grote, vlechtende rivieren die het smeltwater van de Europese ijskappen afvoerden. Nederland was toen zelf niet bedekt door het landijs. In de riviergeulen werden afzettingen van grof zand en grind gevormd, die worden gerekend tot de Formatie van Kreftenheye. Deze afzettingen liggen tegenwoordig echter op grote diepte (>10 m -mv). Na de ijstijd steeg namelijk de temperatuur en daarmee de waterspiegel. Grote delen van het Pleistocene landschap raakten naderhand bedekt door een uitgestrekt veengebied, dat zich vormde in het zeer drassige landschap. Dit veenpakket is het Basisveen, deel van de Formatie van Nieuwkoop.

Ondertussen bleef de waterspiegel stijgen, waardoor de zee gedurende het Atlanticum en het Vroeg Subboreaal (ca. 8.000 – 5.000 jaar geleden - Laat-Mesolithicum t/m Midden-Neolithicum) steeds verder het land binnendrong. Er ontstond een getijdengebied wat zich uiteindelijk uitstreckte tot ver landinwaarts van de huidige kust; ook Gouda ligt binnen deze voormalige getijdenzone. Hier werden pakketten zeelei en -zand afgezet die worden gerekend tot het Laagpakket van Wormer van de Formatie van Naaldwijk. Er vormden zich sterk vertakte getijdengeulen of kreken, maar ook hoger gelegen wadden en kwelders. In dit landschap waren alleen de hoger gelegen delen—de kwelders en kreekoeverwallen—geschikt voor bewoning.

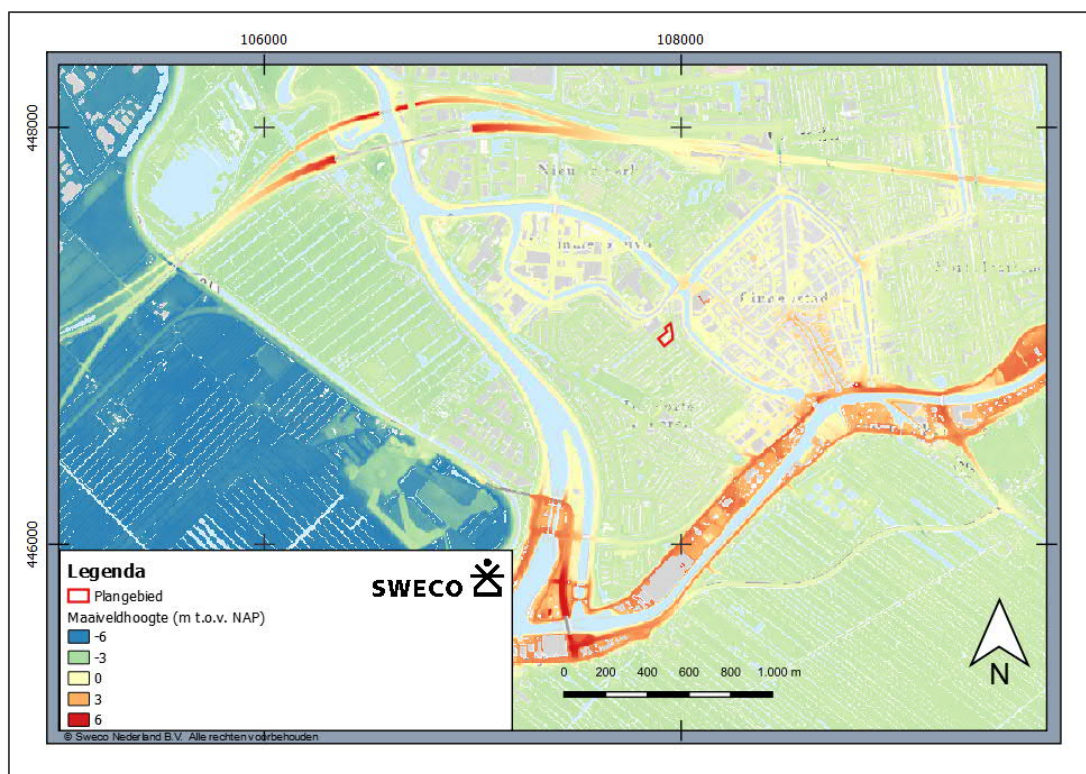
Vanaf ca. 5.000 jaar geleden, ongeveer vanaf het Midden-Neolithicum, begonnen zich langs de kust strandwallen te vormen. Deze wallen beschermden het achterliggende land tegen de invloed van de zee, waardoor het dynamische getijdenlandschap verdween. In plaats daarvan ontstond hier opnieuw een rustig, drassig landschap waarin veenvorming optrad. Dit veenpakket wordt het Hollandveen genoemd en behoort tot de Formatie van Nieuwkoop. Het veengebied werd doorsneden door vele veenstroompjes; dit is ook de oorsprong van de Gouwe, die bij Gouda uitmondt in de Hollandse IJssel. De Hollandse IJssel zelf werd rond het begin van onze jaartelling gevormd als zijarm van de Lek. Na het ontstaan van de Hollandse IJssel heeft deze rivier het landschap rondom haar loop sterk beïnvloed. In de riviergeul, maar ook langs de oevers en, door overstromingen, verder in het achterland, werden pakketten rivierklei en -zand afgezet. Deze afzettingen maken deel uit van de Formatie van Echteld.

Afzettingen langs de loop van een rivier vormen samen een stroomgordel. Kenmerkend voor een stroomgordel is de hogere ligging in het landschap, die ontstaat doordat langs de rivier hoger gelegen oeverwallen gevormd worden als gevolg van overstromingen. Stroomruggen kunnen zodoende in het verleden aantrekkelijke bewoningslocaties hebben gevormd vanwege de hogere, drogere ligging en de nabijheid van stromend water. Het plangebied bevindt zich ter plaatse van een oude, begraven stroomrug, de Goudarak.

De rivieractiviteit duurde hier voort tot ca. 6200 v.Chr. en de zandafzettingen bevinden zich op een diepte vanaf 6,5 m -NAP. Voor deze stroomgordel geldt geen archeologische verwachting.²

Niet alleen natuurlijke processen, maar ook de mens heeft een rol gespeeld in de vorming van het landschap rondom het plangebied. Vanaf de 11^e eeuw werd het veen ten oosten en westen van Gouda ontgonnen vanuit respectievelijk Haastrecht en Moordrecht. Vervolgens werd ook het land langs de Gouwe ontgonnen, waarschijnlijk vanaf de eerste helft van de 12^e eeuw of het eind van de 11^e eeuw.³ In eerste instantie was de ontginning met name gericht op het in cultuur brengen van het veenlandschap. Het veen werd ontwaterd, waardoor er landbouw plaats kon vinden. Door de ontwatering ging het veen echter inklinken, kwam het land dus weer lager te liggen, en werd het gebied weer minder geschikt voor landbouw. Later, vanaf de Vroege Nieuwe Tijd, werd daarnaast op grote schaal turf gewonnen (vervening). Hierdoor ontstonden veenplassen, die door erosie van het omliggende veen konden uitgroeien tot grote meren.

Op het AHN zijn duidelijk de blijvende effecten van de ontginning te zien (zie afbeelding 2.2). Het veenlandschap ligt beduidend lager dan het land direct langs de rivieren, waar meer zandafzettingen (die niet inklinken) voorkomen en daarnaast over het algemeen geen turf werd gewonnen, om te voorkomen dat de rivieren zouden overstromen. Daarnaast is verder naar het westen te zien dat de Zuidplaspolder, een voormalige veenplas die in de 19^e eeuw is drooggelegd, nog weer enkele meters lager ligt.

Afbeelding 2.2: Plangebied geprojecteerd op het Algemeen Hoogtebestand van Nederland (AHN3).

² Cohen, Stouthamer, Pierik en Geurts, 2021, 55.

³ Zie ook paragraaf 2.6 Historische situatie.

Aardwetenschappelijke waarden binnen het plangebied

De geologisch opbouw binnen het plangebied is vooralsnog niet geheel duidelijk. Geologische boringen in de nabijheid van het plangebied laten verschillende opbouwen zien: bijvoorbeeld Hollandveen op Basisveen op Kreftenheye; Hollandveen op Formatie van Echteld op Formatie van Kreftenheye; of Formatie van Echteld onderbroken door een laag Hollandveen, op Formatie van Kreftenheye.⁴ De geologische overzichtskaart van Nederland plaatst het plangebied binnen een zone met afzettingen van de Formatie van Echteld met inschakelingen van veen (Formatie van Nieuwkoop), op afzettingen van de Formatie van Naaldwijk. In het plangebied zelf staan geen geologische boringen geregistreerd.

Op de geomorfologische kaart en de bodemkaart is het plangebied niet gekarteerd wegens de aanwezige bebouwing. Afgaande op de meest nabijgelegen gekarteerde gebieden maakt het plangebied waarschijnlijk deel uit van een ontgonnen veenvlakte of een vlakte van getijafzettingen. In de nabijheid liggen ook stroomruggen, maar afgaande op het lokale reliëf maakt het plangebied hier geen deel van uit. De bodem binnen het plangebied bestaat waarschijnlijk uit koopveengronden. Dit zijn veengronden met een veraarde bovenlaag van maximaal 50 cm dik, bestaande uit kleiig veen of venige klei. Dit soort gronden kunnen ook opgehoogd zijn met aardmest: een mix van slootbagger, stadsvuil, mest en zand.

Het landschap in het Hollands veen- en kleigebied is overwegend vrij laaggelegen, uitgezonderd de stroomruggen en rivierduinen. Het plangebied vormt hierop geen uitzondering en ligt op ca. 1,5 m -NAP.

Uit een publicatie van de gemeente Gouda blijkt dat nieuwe woonwijken bij de stadsbuitbreidingen in de 20^e eeuw veelal enkele meters zijn opgehoogd.⁵ Ook de woonwijk Korte Akkeren, waar het plangebied zich in bevindt, zou deels opgehoogd zijn. De publicatie geeft echter geen dikte van het ophogingspakket en in de geraadpleegde geologische boringen in de omgeving is geen sprake van een metersdikke ophoging; in de meeste boringen is helemaal geen ophogingspakket aangegeven. Of en in hoeverre het plangebied is opgehoogd, is dus niet duidelijk.

2.5 Archeologische waarden

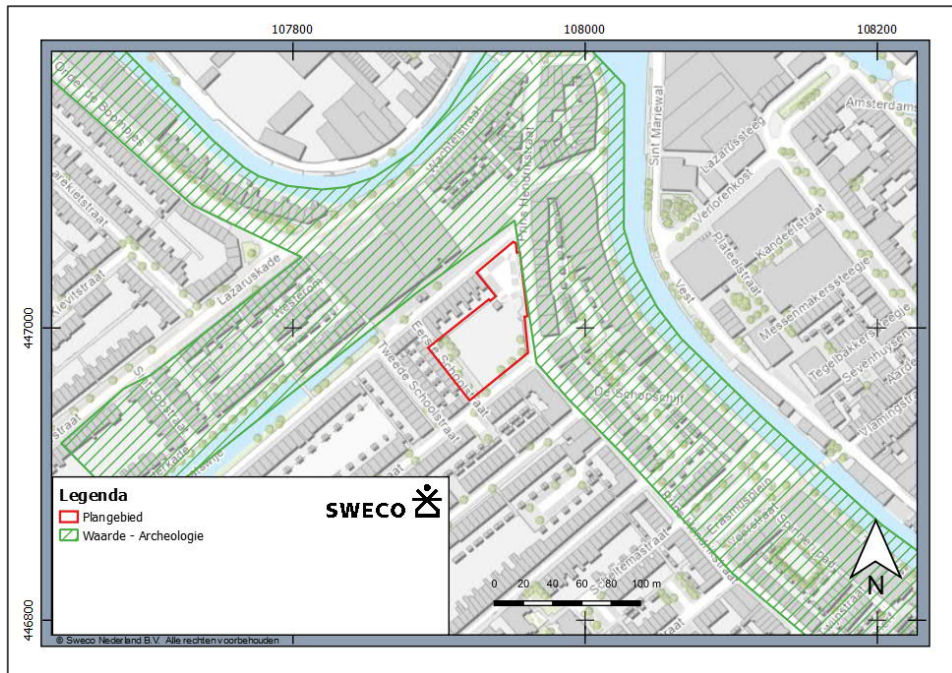
Om de reeds bekende archeologische waarden in beeld te krijgen, zijn diverse bronnen geraadpleegd, zoals de Archeologische Monumentenkaart, Archis3 en archeologische waarden- en/of beleidskaarten van het betreffende gebied.

⁴ www.dinoloket.nl, geologische boringen B38A1514; B38A0167; B38A0243; B38A0014.

⁵ Willemse 2017, 27.

2.5.1 Archeologisch beleid

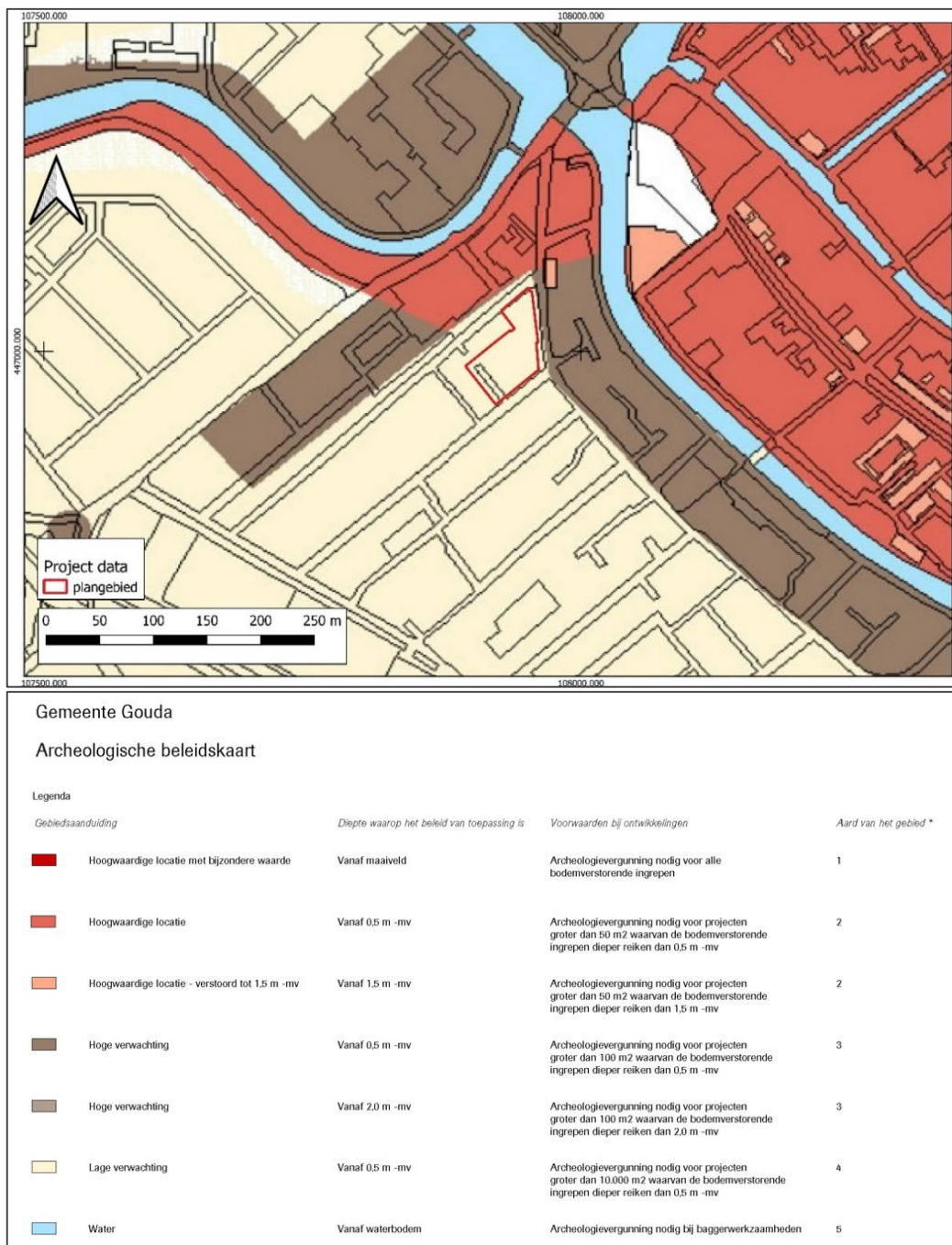
Het archeologische beleid voor het plangebied wordt bepaald door de archeologische basiskaart (ABK, 2011) van de gemeente Gouda. Als aanvulling daarop zijn de dubbelbestemmingen waarde – archeologie in het bestemmingsplan 'het Korte Akkeren (vastgesteld 2013-02-17)' van belang. Volgens dit bestemmingsplan ligt het plangebied net buiten een zone met de dubbelbestemming waarde – archeologie (zie afbeelding 2.3). Het huidige onderzoek wordt uitgevoerd in het kader van het vaststellen van een nieuw bestemmingsplan voor deze specifieke locatie.

Afbeelding 2.3: Het plangebied naast de dubbelbestemming waarde – archeologie in Bestemmingsplan Korte Akkeren 2013.

Op de archeologische basiskaart (ABK) van de gemeente Gouda valt het plangebied geheel binnen een zone met lage archeologische verwachting, langs de rand van een zone met hoge verwachting en een hoogwaardige locatie (zie afbeelding 2.4). De vrijstellingsgrenzen voor de zone met lage verwachting betreffen volgens de Basiskaart en de Verordening Fysieke Leefomgeving (VFLO) 10.000 m² en 0,5 m -mv.

Op initiatief van de stadsarcheoloog van Gouda⁶ is geadviseerd archeologisch onderzoek uit te laten voeren, vanwege verwachting van de aanwezigheid van een historisch erf ter plaatse van de Spidillocatie.

Afbeelding 2.4 Plangebied geprojecteerd op een uitsnede van de Archeologische Basiskaart van de gemeente Gouda

⁶ Femke de Roode, pers. comm. 2022

2.5.2 Archeologische Monumenten

De Archeologische Monumentenkaart (AMK) bevat een overzicht van belangrijke archeologische terreinen in Nederland. In het plangebied zijn geen AMK-terreinen geregistreerd. Ook in de directe omgeving van het plangebied zijn geen AMK-terreinen geregistreerd. Ca. 50 m ten noordwesten van het plangebied bevindt zich wel een rijksmonument, maar dit is geen archeologisch monument. Het betreft rijksmonument 517590, een kaaspakhuis met kantoor uit 1919.

2.5.3 Archeologische vondstlocaties

In Archis 3 staan binnen het plangebied geen archeologische vondstlocaties geregistreerd. Binnen het onderzoeksgebied liggen zes archeologische vondstlocaties (zie tabel 2.2). Deze vondstlocaties maken alle deel uit van archeologische onderzoeksmeldingen. Zie paragraaf 2.5.4 voor verdere toelichting van de relevante meldingen.

Tabel 2.2 *Vondstlocaties binnen het onderzoeksgebied*

ZaakID	Verwerving	Complex	Datering
2112336100	Archeologisch: opgraving	Nederzetting met stedelijk karakter; sluis	Late Middeleeuwen B – Nieuwe Tijd
2258948100	Archeologisch: proefputten/proefsleuven	Nederzetting met stedelijk karakter	Nieuwe Tijd Vroeg – Nieuwe Tijd Midden
2314626100	Archeologisch: begeleiding	Infrastructuur onbepaald	Nieuwe Tijd - Recent
2383055100	Archeologisch: inspectie	Infrastructuur onbepaald; niet te bepalen	Late Middeleeuwen B – Nieuwe Tijd
2414589100	Archeologisch: begeleiding	Infrastructuur onbepaald; bewoning (inclusief verdediging) onbepaald	Nieuwe Tijd Vroeg - Recent
4543958100	Archeologisch: begeleiding	Nederzetting met stedelijk karakter; kapel, begraafplaats	Late Middeleeuwen B – Nieuwe Tijd

2.5.4 Archeologische onderzoeksmeldingen

In Archis 3 staat binnen het plangebied één archeologische onderzoeksmelding geregistreerd. Binnen het onderzoeksgebied liggen in totaal negentien archeologische onderzoeksmeldingen, waarvan veertien veldonderzoeken betreffen (zie tabel 2.3). De voor onderhavig onderzoek relevante veldwerkresultaten worden onder de tabel kort samengevat.

Tabel 2.3 Onderzoeksmeldingen binnen het onderzoeksgebied

ZaakID	Uitvoerder	Type onderzoek	Rapport
2067617100	Jacobs & Burnier Archeologisch Projectbureau	archeologisch: boring	Zee, R.M. van der, 2005. <i>Locatie 'Muroplast', gemeente Gouda.</i> STAR 63.
2090864100	Jacobs & Burnier Archeologisch Projectbureau	archeologisch: begeleiding	Burnier, C. 2009. <i>De 'Muroplastlocatie' te Gouda. Een definitief archeologisch onderzoek.</i> STAR 207.
2100972100	Archaeological Research en Consultancy	archeologisch: begeleiding	Mulder, S.A., A. Ufkes en J. Schoneveld, 2005. <i>Een archeologische begeleiding op plangebied A, locatie Koningshof te Gouda, gemeente Gouda (Z.-H.).</i> ARC-Publicaties 138.
2110376100	Jacobs & Burnier Archeologisch Projectbureau	archeologisch: bureauonderzoek	Corver, B.A. 2006. <i>Locatie 'Wachtelstraat' te Gouda. Een archeologisch bureauonderzoek.</i> STAR 103.
2112336100	Jacobs & Burnier Archeologisch Projectbureau	archeologisch: opgraving	Burnier, C. 2009. <i>De 'Muroplastlocatie' te Gouda. Een definitief archeologisch onderzoek.</i> STAR 207.
2113892100	Archaeological Research en Consultancy	archeologisch: begeleiding	Botermans, M.C. en N. van Malssen, 2011. <i>De archeologische begeleiding van de aanleg van rioolsleuven en een sloopbegeleiding op locatie Koningshof te Gouda, gemeente Gouda (Z-H).</i> ARC-Publicaties 212.
2120509100	Archaeological Research en Consultancy	archeologisch: begeleiding	Dasselaar, M. van en E.S. Habermehl, 2005. <i>Archeologische begeleiding aanleg riolering Vlamingsstraat te Gouda.</i> Arnicon/Archeomedia-rapport A05-042-y.
2129947100	Archaeological Research en Consultancy	archeologisch: begeleiding	Botermans, M.C. en N. van Malssen, 2011. <i>De archeologische begeleiding van de aanleg van rioolsleuven en een sloopbegeleiding op locatie Koningshof te Gouda, gemeente Gouda (Z-H).</i> ARC-Publicaties 212.
2223541100	IDDS Archeologie B.V.	archeologisch: bureauonderzoek	Niet beschikbaar op Archis of DANS.
2258948100	IDDS Archeologie B.V.	archeologisch: proefputten/proefsleuven	Corver, B. 2010. <i>Inventariserend Veldonderzoek (IVO) d.m.v. proefsleuven en archeologische begeleiding: Wachtelstraat 43-51, Gouda, gemeente Gouda.</i> Becker & Van de Graaf-rapport 858.
2314626100	Archeomedia	archeologisch: begeleiding	Engelse, R.F., A. Wagner en M. van Dasselaar, 2018. <i>Archeologisch onderzoek aan 30 containerlocaties in de binnenstad van Gouda. Archeologische begeleidingen en opgravingen.</i> Arnicon/Archeomedia-rapport A15-097-R.
2383055100	Archeomedia	archeologisch: inspectie	Rijk, P.T.A. de, A. Wagner en M. van Dasselaar, 2013. <i>Archeologisch onderzoek in het kader van rioleringswerkzaamheden te Gouda (gem. Gouda).</i> Arnicon/Archeomedia-rapport A13-115-R.

ZaakID	Uitvoerder	Type onderzoek	Rapport
2400712100	Archeomedia	archeologisch: begeleiding	Engelse, R.F., A. Wagner en M. van Dasselaar, 2018. <i>Archeologisch onderzoek aan 30 containerlocaties in de binnenstad van Gouda. Archeologische begeleidingen en opgravingen.</i> Arnicon/Archeomedia-rapport A15-097-R.
2414589100	Archeomedia	archeologisch: begeleiding	Engelse, R.F., A. Wagner en M. van Dasselaar, 2018. <i>Archeologisch onderzoek aan 30 containerlocaties in de binnenstad van Gouda. Archeologische begeleidingen en opgravingen.</i> Arnicon/Archeomedia-rapport A15-097-R.
3292101100	Transect	archeologisch: bureauonderzoek	Nales, T. 2015. <i>Archeologisch bureauonderzoek. Gouda, Vervanging waterleiding, gemeente Gouda (ZH).</i> Transect-rapport 701.
3292880100	Archeomedia	archeologisch: bureauonderzoek	Dasselaar, M. van, 2015. <i>Archeologisch en bouwhistorisch bureauonderzoek van de historische binnenstad van Gouda.</i> Arnicon/Archeomedia-rapport A15-032-F.
4543958100	Aeres Milieu	archeologisch: begeleiding	Feest, N.J.W. van der, 2020. <i>Archeologisch onderzoek door middel van archeologische begeleiding Westerkade 8 te Gouda (gemeente Gouda).</i> Aeres-Milieu Rapport AM17057.
4593002100	Transect	archeologisch: bureauonderzoek	Verboom-Jansen, M. <i>Een archeologisch bureauonderzoek. Gouda, tracé 10-23 kV kabel. Gemeente Gouda (ZH).</i> Transect-rapport 1580.
5258053100	Sweco	archeologisch: begeleiding	Wolzak, in concept.

Zaak-id 2067617100 en 2112336100:

In 2005 is een archeologisch booronderzoek (zaak 2067617100) uitgevoerd naar de Muroplastlocatie ca. 30 m ten oosten van het huidige plangebied. Hierbij werden pakketten veen, klei, en kleiig veen aangetroffen. Een aantal boringen kon niet worden doorgezet tot de voorgenomen diepte vanwege de aanwezigheid van ondoordringbaar materiaal. Waarschijnlijk betrof het baksteen, mogelijk van (resten van) muurwerk. In één boring werd een intact pakket (Holland)veen aangetroffen, op een diepte vanaf ca. 3,5 – 4 m -NAP, d.w.z., ca. 2,5 – 3 m -mv. De kleipakketten op het veen worden geïnterpreteerd als ophogingslagen wegens de aanwezigheid van baksteenfragmenten en stadsafval (aardewerk). Twee lagen op het veen werden geïnterpreteerd als mogelijk gevormd bij het in gebruik nemen van dit gebied als landbouwgrond in de 13^e eeuw, maar vanwege de afwezigheid van dateerbaar vondstmateriaal in deze lagen kon dit niet met zekerheid gesteld worden. In hogere lagen was aardewerk aanwezig uit de 17^e t/m 19^e eeuw. Op basis van het booronderzoek werd geconcludeerd dat in dit gebied zeer waarschijnlijk nog (funderings)resten van de post-middeleeuwse bewoning langs de Moordrechtse Verlaat aanwezig zijn, en mogelijk ook van de historische sluis die aanwezig was op de locatie van de Verlaat. Geadviseerd werd daarom om over te gaan tot een proefsleuvenonderzoek. In 2006 werd het plangebied definitief opgegraven. Hierbij werden 310 archeologische sporen aangetroffen. Samen beslaan deze sporen een tijdsspanne van de 16^e t/m 19^e eeuw. De oudste sporen waren ophogingspakketten en enkele kuilen die werden geïnterpreteerd als plantenbedden uit de 16^e eeuw, toen het land in gebruik was als moestuin en tuinderij.

De sporen vanaf de 17^e eeuw waren zowel van panden langs de Verlaat als van de sluis van de Verlaat. Er werden geen sporen aangetroffen van de middeleeuwse ontginning van het gebied, doordat de ontgraving niet dieper ging dan de onderkant van de bouwkuip, ca. 4,0 m -NAP. De oudste gebruiksfasen en de ongestoorde bodem werden hierdoor niet bereikt.

Zaak-id 2090864100:

In 2005 werden werkzaamheden langs de Moordrechtse Verlaat, ca. 45 m ten noordoosten van het huidige plangebied, archeologisch begeleid. Hierbij zijn op drie locatie delen van muren blootgelegd. De muren waren ca. 0,5 m breed en gemetseld uit gele IJsselstenen. De muurresten werden geïnterpreteerd als delen van de zuidelijke kademuur van de Moordrechtse Verlaat.

Zaak-id 2258948100:

In 2010 is aan de noordzijde van de Westerkade, die het huidige plangebied aan de noordzijde begrenst, een inventariserend archeologisch onderzoek uitgevoerd door middel van een proefsleuf, boringen en een archeologische begeleiding. Er werden sporen en vondsten aangetroffen daterend uit de 17^e en 18^e eeuw. Binnen 1 m -mv waren resten van steenbouw aanwezig waaronder vloeren, muurfundamenten en bakstenen poeren. Op een dieper niveau, vanaf ca. 1 m -mv, werden restanten van oudere houtbouw gevonden. Het betroffen palen, waarschijnlijk funderingen van niet al te forse bebouwing uit de 17^e eeuw. Geadviseerd werd om voor toekomstige ontgravingen dieper dan 1 m -mv binnen dit gebied een vervolgonderzoek uit te voeren.

Zaak-id 2314626100, 2400712100 en 2414589100:

In 2018 is een archeologische begeleiding uitgevoerd bij de plaatsing van dertig ondergrondse afvalcontainers in de binnenstad van Gouda. Twee van deze locaties liggen binnen het huidige onderzoeksgebied, één aan de Prins Hendrikstraat, ca. 50 m ten noorden van het huidige plangebied en één aan de Turfsingel, ca. 60 m ten oosten van het huidige plangebied. Op de locatie aan de Turfsingel, langs de stadsgracht, zijn resten van waarschijnlijk een oude kademuur aangetroffen, opgetrokken in gele baksteen. Vanwege de ligging van deze muur is op deze locatie toch geen container geplaatst. Op de locatie aan de Prins Hendrikstraat zijn funderingshout (20^e eeuw) en een houten structuur met rechtopstaande planken (mogelijke beschoeiing van een watergang of sluis) aangetroffen. Ook werd hier van 2,1 tot 2,3 m -mv een lichtgrijze, brokkelige kleilaag met fragmenten aardewerk aangetroffen, vermoedelijk de afvallaag van een pottenbakker. Daarnaast werd aan de Prins Hendrikstraat een matig houthoudend veenpakket aangetroffen, vanaf 2,5 m -mv.

De begeleiding van de plaatsing van de containers werd gecombineerd uitgevoerd met de begeleiding van de sloop van bebouwing aan de Wachtelstraat 46-49, ca. 20 m ten noordwesten van het huidige plangebied. Op deze locatie werden resten van drie structuren aangetroffen: 1) resten van funderingen en een (werk?)vloer van ijsselstenen van een mogelijk arbeidershuisje uit de 20^e eeuw. 2) Een structuur die óf deel uitmaakte van een jongere bouwphase van een gebouw wat op kaarten uit de 18^e een 19^e eeuw staat afgebeeld, óf nog een 20^e-eeuws arbeidershuisje betrof. 3) Een erfscheidingsmuur en enkele losse muurfragmenten, die niet nauwkeuriger te dateren waren dan de periode 17^e – 20^e eeuw. Afgezien van het aangetroffen bouw materiaal werden geen archeologische vondsten gedaan, mogelijk vanwege de vrijwel vlakdekkende verstoring van het onderzochte gebied tot op grote diepte.

Zaak-id 4543958100:

In 2017 en 2018 is aan de Westerkade 8, ca. 75 m ten noordwesten van het huidige plangebied, een archeologische begeleiding uitgevoerd bij de aanleg van een liftschacht. Op basis van historische bronnen was bekend dat zich hier van de 14^e tot 16^e eeuw een leprozenhuis met bijbehorende gronden en bijgebouwen had bevonden. Bij het onderzoek werden resten aangetroffen van een kapel bij het leprozenhuis, gefundeerd in het veen. De kapel dateerde uit de 14^e tot 15^e eeuw, op basis van de bouwstijl en de C14-datering van een grafkist. In de kist bevonden zich resten van een foetus. Daarnaast werden nog resten van tenminste 16 andere individuen aangetroffen, alle in losse delen, geen in verband liggende skeletten. Vermoedelijk gaat daarbij om resten van de in 1940-41 aangetroffen skeletten die ter hoogte van pakhuis 'De Producent' zijn aangetroffen, en naar verluid zijn herbegraven.⁷

Zaak-id 5258053100:

Direct ten noorden van het huidige plangebied is in 2022 door Sweco een archeologische begeleiding uitgevoerd. Tijdens het onderzoek is vermoedelijk een deel van de kade van de Moordrechtse Verlaat aangetroffen. De werkzaamheden vonden verder grotendeels plaats in een reeds gelegde kabelsleuf die door oudere muurresten is aangelegd. Vermoedelijk gaat het hier om de kademuur.

2.6 Historische situatie

In deze paragraaf wordt een overzicht gegeven van de historische ontwikkeling van Gouda in het algemeen en het onderzoeksgebied meer specifiek, om inzicht te krijgen in de te verwachten archeologische waarden uit de historische bronnen binnen het plangebied. Er is gebruik gemaakt van schriftelijke historische bronnen en historische kaarten om inzicht te krijgen in de ontstaansgeschiedenis en het historische landgebruik. De gebruikte bronnen geven samen voldoende informatie om een volledig overzicht van de historische ontwikkelingen op te stellen.

De eerste bekende schriftelijke vermelding van Gouda stamt uit 1139. Een oorkonde uit dat jaar maakt melding van nieuwe ontginningen aan de Gouwe ("*nove culture juxta Goldam*"), die door de bisschop van Utrecht geschonken werd aan het Kapittel van Oude Munster te Utrecht. De eerste ontginning van het gebied dateert dus waarschijnlijk uit de eerste helft van de 12^e eeuw, of mogelijk het einde van de 11^e eeuw. De Gouwe diende hierbij als ontginningsas.

Gouda ontwikkelde zich al snel tot een belangrijke havenstad voor de binnenvaart, met name tussen Vlaanderen en Holland. In het begin van de 13^e eeuw werd de Gouwe via een kanaal verbonden met de Oude Rijn. Zo ontstond een belangrijke binnenvaartroute door Holland. Gouda profiteerde hier flink van en omstreeks 1250 was Gouda voldoende gegroeid dat er een eigen kerk werd gebouwd. In 1272 kreeg Gouda stadsrechten. Ook kreeg Gouda tolrecht over de passerende binnenvaart. Gouda was ondertussen onder bewind van de graven van Holland komen te staan, die gedurende de 12^e eeuw steeds meer invloed kregen in het gebied. Het was niet de bisschop van Utrecht, maar graaf Floris V van Holland, die de stadsrechten verleende.

⁷ Carlier 1943, p. 57-58: "Toen in de winter van 1940-'41 het grondwerk voor de nieuwbouw van "De Producent" werd verricht, vertelde een der arbeiders mij, dat op het meer achterwaarts gelegen terrein een 24-tal schedels en verdere beenderenresten waren opgegraven, ook meer naar de straatzijde waren er een paar aangetroffen. Hier hadden wij dus blijkbaar met de plaats van het voormalige kerkhof te doen. De gevonden geraamtedelen zijn op een andere plaats weer begraven."

De plattegrond van Gouda van Jacob van Deventer, opgetekend rond 1550, laat de welvaart van middeleeuws Gouda zien (zie paragraaf 2.6.2, afbeelding 2.5). De stad beschikte over een haven, een kasteel dat het havengebied beheerste, en een stadsmuur en -grachten om de stad zelf te beschermen. Het kasteel dat op deze plattegrond is weergegeven werd tussen 1361 en 1384 gebouwd; hiervoor was, tot omstreeks 1300, een mottekasteel aanwezig in het huidige centrum van de stad, bij de Sint Janskerk.⁸ De plattegrond van Jacob van Deventer laat ook zien dat rond 1550 al sprake was van enige bebouwing langs de uitvalswegen van de stad. Het plangebied ligt ten westen van de historische kern, net buiten de toen bebouwde zone. Iets ten noorden van het plangebied, langs de noordzijde van de tegenwoordige Westerkade, liep een waterweg, de Mallegatswije, die via de sluis het Moordrechtse Verlaat de polder ten westen van Gouda verbond met de stadsgracht en de Gouwe. Deze waterweg werd gebruikt om turf vanuit de polder naar de stad te brengen.

Tussen de Mallegatswije en de Gouwe wordt een kapel afgebeeld, die destijds bij het Leprozenhuis hoorde.⁹ De naam van de Lazaruskade verwijst hier nog naar.¹⁰ De eerste vermelding van het Leprozenhuis stamt uit 1394, toen een huis met erf buiten de Potterspoort ter beschikking werd gesteld voor zij die “bezieet siin mitter lazerijen”.⁵ De locatie van het Leprozenhuis is niet exact bekend, maar het zou ergens tussen de “heerweg” en de Gouwe gelegen hebben. In 2017 en 2018 zijn echter aan de Westerkade 8, ca. 75 m ten noorden van het huidige plangebied, resten opgegraven van een 14^e-eeuwse kapel en grafveld behorende bij het Leprozenhuis.¹¹ In 1488 of 1489 werd het Leprozenhuis afgebroken tijdens een oorlog, maar kort daarna werd het weer opgebouwd, tussen de huidige Westerkade en de Wachtelstraat-Lazaruskade. In 1940 werden hier bij nieuwbouw oude funderingen en menselijke resten gevonden, waarschijnlijk resten van het Leprozenhuis en het bijbehorende kerkhof. De onderkant van de funderingen lag op ca. 2,5 m -mv, de menselijke resten werden tussen 1,6 en 2,5 m -mv aangetroffen.¹² In de 16^e eeuw werd het Leprozenhuis nog uitgebreid, maar het aantal lepralijders nam geleidelijk af en in 1572 of 1574 werd het huis buiten de stad afgebroken en werden de lepralijders ondergebracht in het Mariaklooster, binnen de stadsmuren.

Het oorspronkelijke Leprozenhuis buiten de stad bestond niet alleen uit het huis met erf en de kapel met kerkhof, maar bezat ook eigen landerijen. Deze landerijen strekten zich uit van de Kromme Gouwe en Prins Hendrikstraat tot aan de Scheltemastraat, zo'n 160 m ten zuidoosten van het plangebied. Op kaarten van het Hoogheemraadschap uit 1684, 1735 en 1755 wordt het gebied ten zuiden van de Mallegatswije namelijk ‘Het Lasaris Land’ genoemd.¹³

Hoe dan ook was het plangebied in de 16e en 17e eeuw nog onbebouwd volgens de meeste historische kaarten. Eén kaart lijkt echter iets anders aan te geven. Het betreft een kaart van de omgeving van Gouda uit 1613, opgetekend door Henrick Vos (zie paragraaf 2.6.2, afbeelding 2.6). Heel duidelijk is het niet, maar in de hoek tussen de Mallegatswije en de Prins Hendrikstraat, ongeveer ter plaatse van de Spidillocatie (het meest noordelijke deel van het plangebied) lijkt op deze kaart sprake te zijn van enige bebouwing binnen een muur of sloot. De dubbele lijnen om de bebouwing betreffen mogelijk sloten.¹⁴

⁸ www.kasteleninnederland.nl

⁹ Van der Feest 2020.

¹⁰ Lazarus is de patroonheilige van lepralijders.

¹¹ Van der Feest 2020; zie ook paragraaf 2.5.4 Archeologische onderzoeksmeldingen, zaak 4543958100.

¹² Van der Feest 2020, p. 12-13.

¹³ Streekarchief Midden-Holland Beeldbank inv.nr. 0054.4612 (1684), 0054.4778 (1735) en 0054.4798 (1755).

¹⁴ Femke de Roode, pers. comm. 08-03-2023.

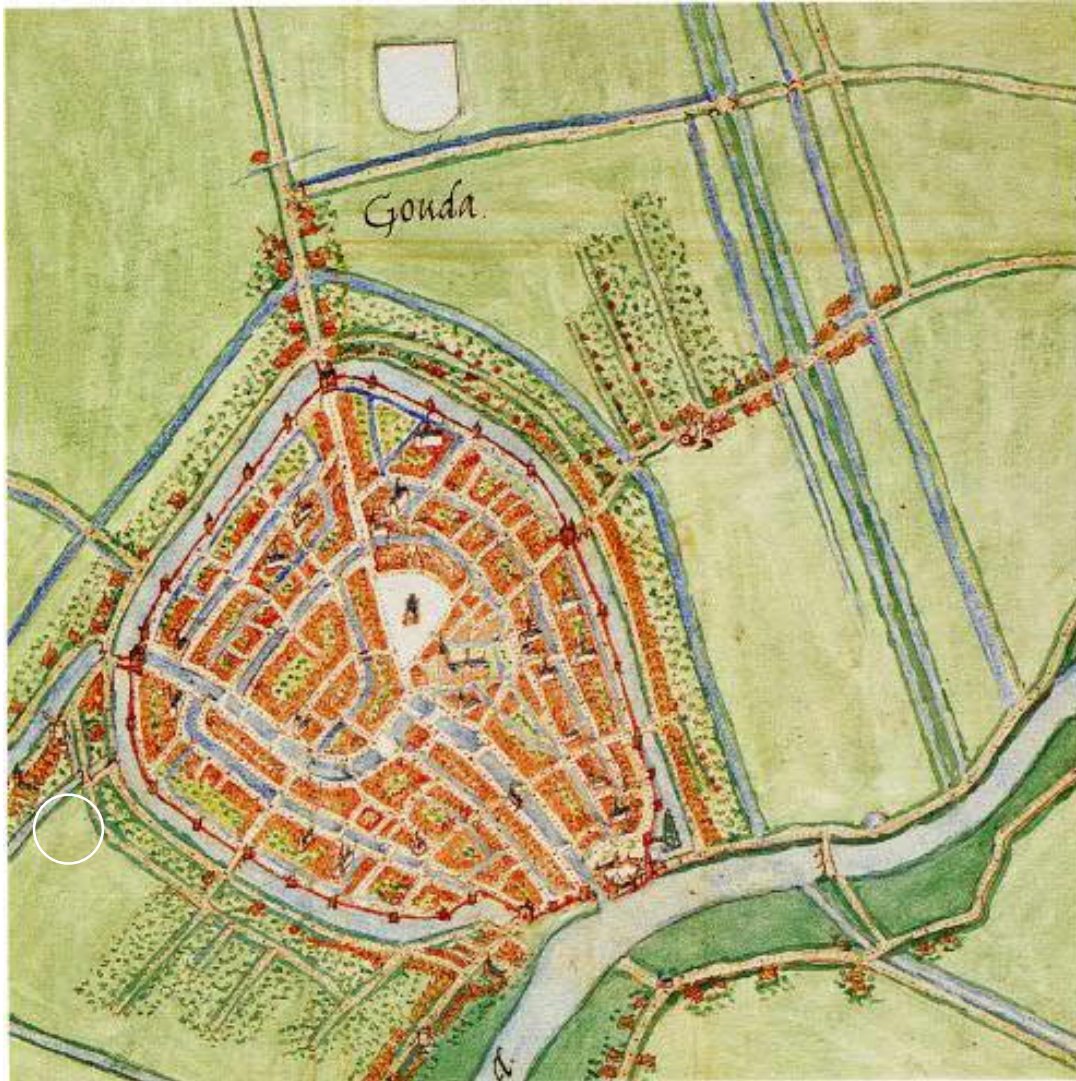
Interessant is dat dit níet aansluit bij kaarten uit 1633 en 1649, waarop het plangebied deel uitmaakt van grasland (zie paragraaf 2.6.2, afbeelding 2.7),¹⁵ maar wél bij de Kadastrale Minuutplannen uit 1811 – 1832: hier is op deze locatie een woonerf met huis en bijgebouwen opgetekend met hieromheen een watergang, de Hoek genaamd (zie paragraaf 2.6.2, afbeelding 2.8).¹⁶ Op de Topografische Militaire Kaart (TMK) van omstreeks 1850 lijkt de bebouwing weer verdwenen (zie paragraaf 2.6.2, afbeelding 2.9). Gezien de slechte kwaliteit van de beschikbare afbeelding van deze kaart kan dit echter niet met zekerheid gesteld worden. Op de Bonnebladen, opgetekend rond 1900, is het woonerf in ieder geval weer duidelijk aanwezig, maar wel met een beduidend andere inrichting dan op de Kadastrale Minuut (zie paragraaf 2.6.2, afbeelding 2.10). Vanaf dit moment blijft de bebouwing, en in de jaren 1920 en 1930 wordt ook de rest van het plangebied (en de wijdere omgeving) bebouwd. Rond 1935 werd ook de Mallegatswije ter hoogte van de Prins Hendrikstraat gedempt en werd de brug die er overheen lag afgebroken.

Wat er precies gebeurd is in de noordelijke hoek van het plangebied, is moeilijk met zekerheid vast te stellen op basis van dit kaartmateriaal. Op de historische kaart uit het begin van de 17^e eeuw is omwatering afgebeeld die doet vermoeden dat er bebouwing heeft gestaan. Aan het begin van de 19^e eeuw is op deze locatie wel weer bebouwing afgebeeld. Tijdens de 19^e eeuw is de vorm van de bebouwing anders afgebeeld op topografische kaarten en soms niet weergegeven. Het kan niet worden uitgesloten dat er in de 17^e eeuw of daarvoor een structuur aanwezig is geweest in dit deel van het plangebied. Mogelijk betrof het geen woonhuis maar een meer tijdelijke structuur, wellicht gerelateerd aan de nabijgelegen sluis of aan de veehouderij in de omliggende weilanden, wellicht een watergang. De aanwezigheid van een woonerf in de vroege 19^e eeuw (en mogelijk dus ook eerder, vanaf de 18^e of zelfs late 17^e eeuw) staat in ieder geval vast. Dat de bebouwing, afgaande op de TMK, rond 1850 weer tijdelijk verdwenen was, kan mogelijk simpelweg betekenen dat deze kaart werd opgetekend in de periode rond de sloop van de 19^e-eeuwse bebouwing om deze te vervangen met de andere bebouwing die rond 1900 aanwezig was.

¹⁵ De kaart uit 1649 door Joan Blaeu is opgenomen in paragraaf 2.6.2. De kaart uit 1633 betreft een stadsplattegrond van Gouda door Lodovico Guiccardini, waarop deze bebouwing ook niet is weergegeven.

¹⁶ De Oorspronkelijke Aanwijzende Tabel bij het minuutplan geeft aan dat de percelen in het bezit waren van Arie Bloei, een “bouwman” uit Gouda. De rest van het plangebied was in gebruik als weiland.

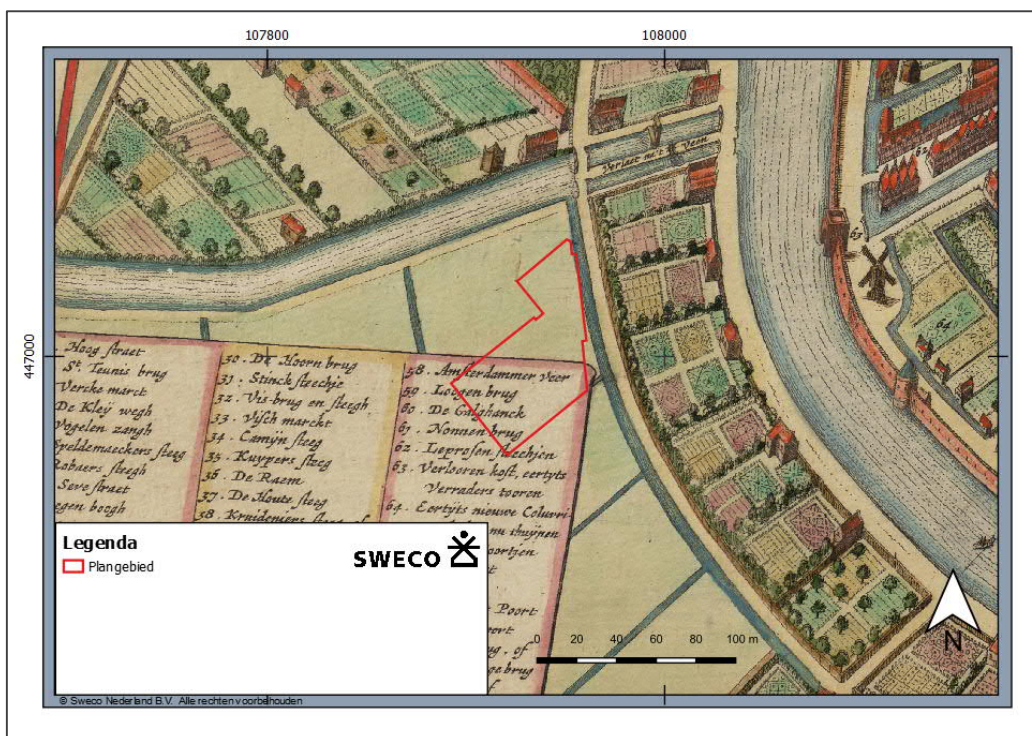
2.6.1 Historische kaarten

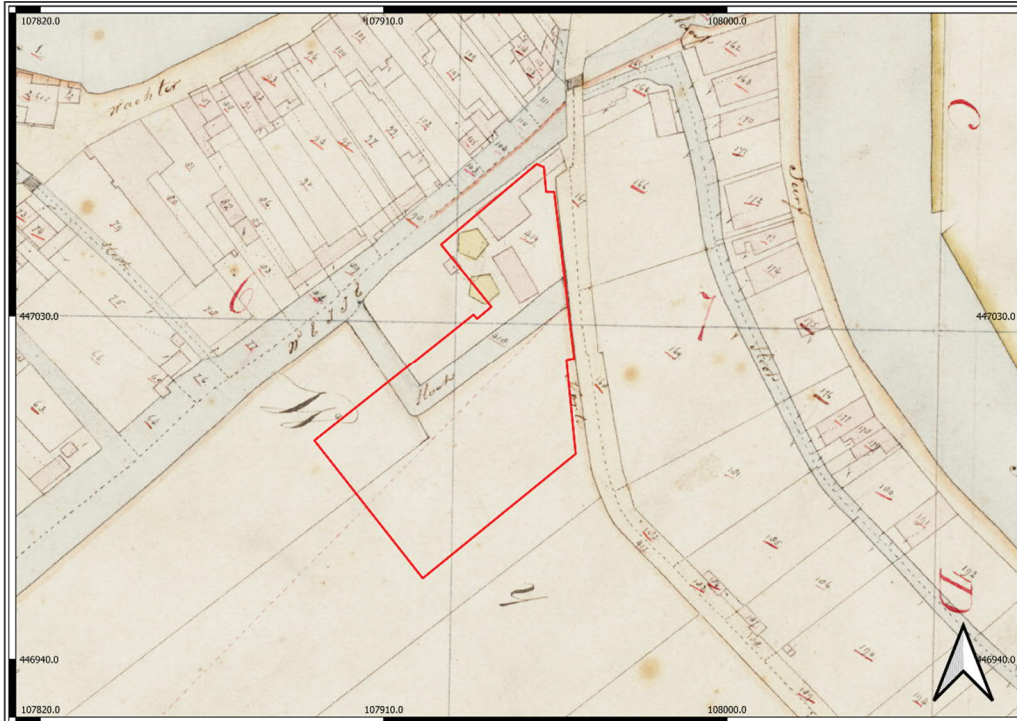
Afbeelding 2.5: Stadsplattegrond van Jacob van Deventer, ca. 1550. Het noorden is boven. In het zuidoosten van de stad de monding van de Gouwe in de Hollandse IJssel, met de haven van Gouda. Aan de oostzijde van de monding het kasteel, waarvan de zuidmuur deel uitmaakte van de stadsmuren. Ten westen van de stad is de ligging van het plangebied bij benadering aangegeven met de witte cirkel.

Afbeelding 2.6: Uitsnede van een kaart van de omgeving van Gouda uit 1613, opgetekend door Henrick Vos. De blauwe lijn geeft de loop aan van de Mallegatswije en ten westen daarvan het Moordrechts Verlaat, de rode lijn de Prins Hendrikstraat. De mogelijke bebouwing binnen het plangebied is groen omcirkeld.

Afbeelding 2.7: Uitsnede van een kaart van Gouda en omgeving uit 1649, opgetekend door Joan Blaeu.

Afbeelding 2.8: Uitsnede uit een minuutplan van de Kadastrale Minuut 1811 – 1832, waarop de 19^e-eeuwse bebouwing in het noordelijke deel van het plangebied te zien is.

Afbeelding 2.9: Uitsnede uit de TMK, ca. 1850.

Afbeelding 2.10: Uitsnede van de Bonnebladen, ca. 1900.

2.6.2 Cultuurhistorische Waarden

De Cultuurhistorische Basiskaart (CHBK) van de gemeente Gouda geeft inzicht in de archeologische, historisch-stedenbouwkundige en de historisch-geografische waarden van de regio.¹⁷ De CHBK biedt hiervoor aanvullende informatie wat betreft het historische erf ter plaatse van de huidige Spidillocatie. Het gaat om een groot erf met een boerderij (huis en schuur) met opstallen. De bewoners van het erf zijn volgens de aanwijzende tafels van de kadastrale kaart de 'erven Ary Bloed'. Om het erf ligt een watergang, de watering genaamd 'Hoek', dat een aftakking betreft van de Mallegats Wije.

2.6.3 Militair-historische gegevens

De Indicatieve Kaart Militair Erfgoed (IKME) geeft inzicht in de militair-historische waarden die in Nederland te verwachten zijn in de ondergrond.¹⁸ De IKME geeft aan dat het plangebied zich bevindt in de risicozone van de Vordere Wasserstellung. De 1^e of Vordere Wasserstellung was een Duitse verdedigingslinie uit de Tweede Wereldoorlog, bedoeld om een invasie vanuit de kuststreek te vertragen. Het plangebied zelf lag echter niet in deze linie.

2.7 Ondergrondse bouwhistorische waarden en mogelijke verstoringen

Het plangebied is in ieder geval vanaf de vroege 19^e eeuw bebouwd geweest, waarbij de bebouwing meerdere malen is gesloopt en vervangen door nieuwe gebouwen. De vroege 19^e eeuwse situatie betreft een erf met een boerderij, schuur en opstallen. Vanaf de jaren 1930 is het erf gesloopt en zijn er op topografische kaarten blokwoningen afgebeeld en vanaf eind jaren 1960 is de school afgebeeld. Vanaf 2012 is de bebouwing in het noordelijke plangebied gesloopt en in gebruik als parkeerplaats.

¹⁷ Geraadpleegd via https://gis.gouda.nl/viewer/app/Cultuurhistorie_open

¹⁸ Geraadpleegd via ikme.nl/ikmekkaart.html

Meest recentelijk is de Jan Ligthartschool gesloopt in 2021. In de ondergrond kunnen dus bouwhistorische waarden aanwezig zijn teruggaand tot de vroege 19^e eeuw en mogelijk zelfs tot in de vroege 17^e eeuw, aangezien een kaart uit 1613 mogelijk bebouwing aangeeft ter plaatse van de Spidilocatie. Bij elke fase van bouw of sloop kan de ondergrond, en eventueel daarin aanwezige archeologische waarden, echter ook zijn verstoord.

Daarnaast geven historische kaarten aan dat in ieder geval vanaf de vroege 19^e eeuw tot in de vroege 20^e eeuw een waterweg, de Hoek genaamd, het plangebied doorsneed. De Hoek lag ongeveer tussen de Spidilocatie en het Jan Ligtharterrein. Hier zullen eventueel aanwezige oudere archeologische waarden dus verstoord zijn tot de diepte van deze voormalige watergang.

Verder is het mogelijk dat de oorspronkelijke bodem in het plangebied verstoord is bij het in gebruik nemen van het gebied als landbouwgrond, of bij latere landbouwactiviteiten. Op basis van historische kaarten is echter, naast de hierboven beschreven bebouwing, geen ander landgebruik bekend dan als weiland. Als het plangebied nooit voor akker- of tuinbouw gebruikt is, zullen de landbouwactiviteiten naar verwachting weinig verstoring veroorzaakt hebben.

Het raadplegen van de Verstoringsbronnenkaart van de RCE heeft geen relevante gegevens opgeleverd.¹⁹

In 2022 zijn er in het noordelijke deel van het plangebied (spidilocatie) milieuboringen gezet. Op basis van de boorbeschrijvingen blijkt dat het 20e-eeuwse ophogingspakket aanwezig is met een dikte van circa 50 cm. Onder dit pakket is een puinlaag aanwezig in de klei. Vermoedelijk gaat het hier om de bebouwing die ook staat afgebeeld op de historische kaarten.

¹⁹ Geraadpleegd via <https://rce.webgispublisher.nl/Viewer.aspx?map=Verstoringsbronnenkaart>

3 Gespecificeerde archeologische verwachting

Het plangebied bevindt zich in een zone waar volgens de gemeentelijke verwachtingskaart een lage archeologische verwachting geldt. Op basis van historische kaarten is echter bekend dat in het noordelijke deel van het plangebied in ieder geval in de vroege 19^e eeuw bebouwing aanwezig was. Het gaat hier om een groot erf (erven Ary Bloed) met boerderij, schuur en opstallen. Om het erf ligt een watering 'Hoek', dit betreft een aftakkend water op de Mallegats Wije dat in een hoek het huis, erf en schuur omgrensde. Mogelijk bevond zich hier ook in de vroege 17^e eeuw al een structuur. Er geldt daarom op basis van onderhavig onderzoek een hoge verwachting voor archeologische waarden uit de Nieuwe Tijd in het noordelijke deel van het plangebied, de Spidilocatie. De rest van het plangebied was, afgaande op het kaartmateriaal, in gebruik als weiland tot aan de stadsuitbreiding in de vroege 20^e eeuw. Hier geldt daarom een lage verwachting voor waarden uit de Nieuwe Tijd.

Voor eerdere perioden is de verwachting voor het hele plangebied hetzelfde. Bebouwing uit de Late Middeleeuwen is niet bekend, maar mogelijk kunnen sporen aanwezig zijn van de veenontginning vanaf de late 11^e of vroege 12^e eeuw, in de top van het veen of eventueel in middeleeuwse ophogingspakketten hierboven. Vóór deze tijd is op basis van historische bronnen geen bewoning bekend in de omgeving van het plangebied. Ook staan in het onderzoeksgebied geen archeologische waarden uit de Vroege Middeleeuwen of eerder geregistreerd. Het landschap was dan ook niet geschikt voor bewoning: het plangebied maakte deel uit van een uitgestrekt veenmoeras en werd waarschijnlijk periodiek overstroomd, afgaande op de rivierafzettingen die in sommige geologische boringen in de omgeving zijn aangetroffen op of in plaats van het veen. Vóór de vorming van het veengebied, in het Laat-Pleistoceen en Vroeg-Holoceen, bevond het plangebied zich in het stroomgebied van de grote, vlechtende rivieren die smeltwater van de Europese ijskappen afvoerden; hiervan getuigen de afzettingen van de Formatie van Kreftenheye die in de diepere ondergrond zijn aangeboord. Waarschijnlijk is deze omgeving dus tot aan de stichting van Gouda niet, of hooguit zeer sporadisch, bewoond geweest. De archeologische verwachting voor de Steentijd t/m de Vroege Middeleeuwen is daarom laag voor het gehele plangebied.

De verwachte waarden voor het noordelijke deel van het plangebied bestaan uit bewoningssporen uit de Nieuwe Tijd. Deze kunnen aanwezig zijn vanaf het maaiveld, afhankelijk van de aanwezigheid en dikte van een eventueel 20^e-eeuws ophogingspakket; indien zo'n pakket aanwezig is, worden de waarden hieronder verwacht. De waarden kunnen bestaan uit (verhoogde) huisplaatsen, (funderings)resten van hout- of steenbouw, waterputten, afvalkuilen, (resten van) erfscheidingen en vondstmateriaal van glas, keramiek, natuursteen of baksteen, metaal, botmateriaal of ander organisch materiaal zoals hout, leer, of plantenresten. Daarnaast wordt ongeveer op de overgang van het Spiditerrein naar het Ligtharterrein een gedempte watergang verwacht, die is opgetekend op kaarten uit de 19^e eeuw. Hierin kan eveneens vondstmateriaal worden aangetroffen, met name in de vorm van huisafval. Huisplaatsen kunnen een doorsnede hebben tot enkele honderden meters; de lengte van lineaire elementen zoals watergangen, kades en/of erfscheidingen is onvoorspelbaar. In het plangebied is (sub)recentelijk meerdere malen oude bebouwing gesloopt en nieuwe bebouwing gerealiseerd waardoor oudere waarden mogelijk verstoord kunnen zijn, maar bij archeologische onderzoeken in de directe omgeving is gebleken dat archeologische waarden uit de Nieuwe Tijd of Late Middeleeuwen zeker ook bewaard kunnen zijn onder recentere bebouwing. Voorafgaand aan de nieuwbouw is het terrein vermoedelijk opgehoogd en geëgaliseerd, maar de dikte van dit ophogingspakket is niet bekend. Onderliggende archeologische waarden kunnen hierdoor goed bewaard zijn gebleven. De conservering van archeologische waarden is verder afhankelijk van de bodemgesteldheid. Organische waarden zijn meestal minder goed geconserveerd dan anorganisch materiaal, maar in vochtiger omstandigheden zoals bijvoorbeeld een veenpakket of een gedempte watergang kunnen organische materialen goed geconserveerd zijn.

4 Conclusie en advies

4.1 Beantwoording onderzoeksvragen

Met de bevindingen en resultaten uit het bureauonderzoek kunnen de onderzoeksvragen worden beantwoord.

- *Welke archeologische waarden zijn in het plangebied aanwezig of kunnen aanwezig zijn? Op welke diepte t.o.v. maaiveld kunnen deze worden verwacht en op welke wijze lopen deze verwachte waarden een risico op verstoring/vernietiging door de uitvoering van de voorgenomen werkzaamheden?*

In het noordelijke deel van het plangebied, de Spidilocatie, geldt een hoge verwachting voor bewoningssporen uit de Nieuwe tijd op basis van historisch kaartmateriaal. Deze bewoningssporen kunnen vanaf 0,5 m -mv worden verwacht. Deze archeologische waarden worden bedreigd door de geplande ingreep waarvoor werkzaamheden tot 1 m -mv worden verwacht. Voor de rest van het plangebied geldt een lage archeologische verwachting.

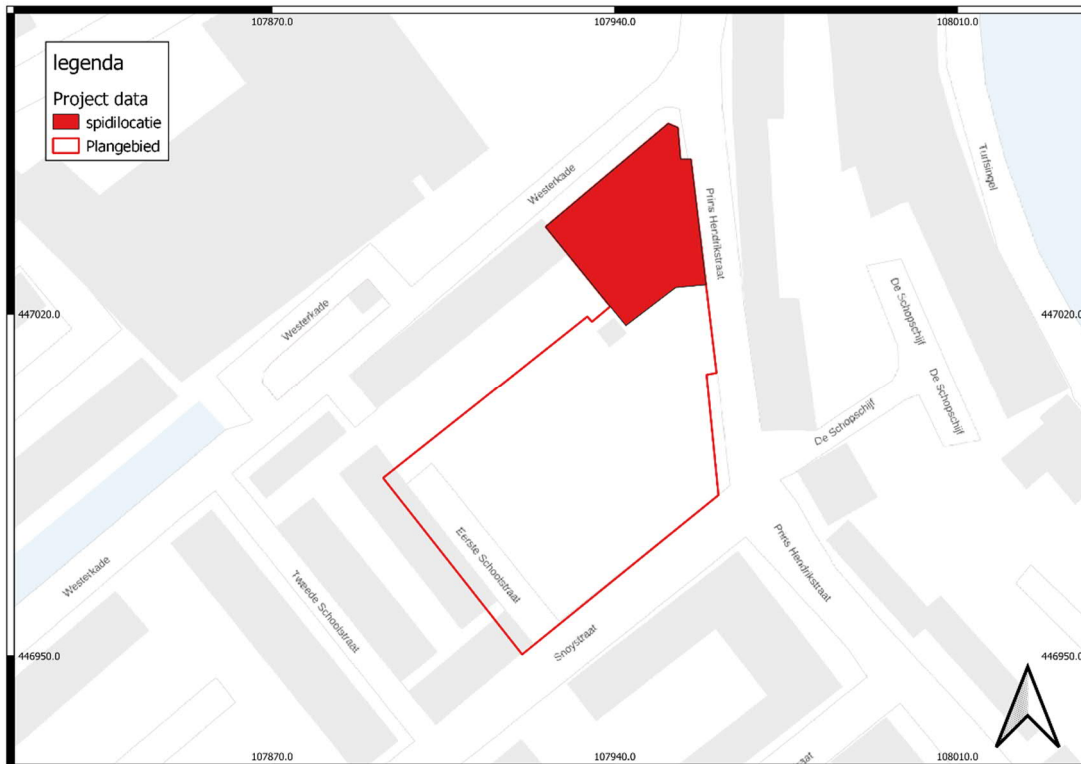
- *Is het plangebied voldoende onderzocht. Zo nee, welke vorm van nader archeologisch onderzoek wordt geadviseerd?*

Het noordelijke deel van het plangebied, de Spidilocatie, is nog niet voldoende onderzocht. Op deze plaats worden resten verwacht van een groot erf met boerderij en opstallen, omgeven wat een watergang. Hiervoor wordt geadviseerd een vervolgonderzoek uit te laten voeren in de vorm van een proefsleuvenonderzoek (IVO-P). Aangezien het gebied wordt gesaneerd tot 1 m -mv, wordt uitgegaan dat het proefsleuvenonderzoek wordt uitgevoerd in de variant van archeologische begeleiding tijdens de sanering. Voor de rest van het plangebied wordt geen vervolgonderzoek geadviseerd. Voor dat deel geldt wel een meldingsplicht voor toevalvondsten en structuren.

4.2 Conclusie

Het plangebied bevindt zich net buiten de historische kern van Gouda, in een ontgonnen veengebied. In het noordelijke deel van het plangebied, de Spidilocatie (zie Afb. 4.1), geldt een hoge verwachting voor bewoningssporen uit de Nieuw Tijd op basis van historisch kaartmateriaal. Deze sporen kunnen worden verwacht direct onder een 20^e-eeuws ophogingspakket. De dikte van het ophogingspakket is op basis van eerdere milieuboringen vastgesteld op circa 50 cm.

Uit de Late Middeleeuwen kunnen mogelijk sporen van de eerste ontginning van het veen resteren in het plangebied, in de top van het veen of eventueel in middeleeuwse ophogingspakketten hierboven. Wegens het natte landschap en het ontbreken van archeologische waarden uit oudere perioden in de omgeving geldt voor oudere periodes een lage verwachting voor het gehele plangebied.

Afbeelding 4.1: Advieskaart. Voor de spidilocatie geldt het advies proefsleuvenonderzoek, variant archeologische begeleiding.

4.3 Advies

Spidilocatie

Op basis van de resultaten van het bureauonderzoek adviseert Sweco Nederland een archeologisch vervolgonderzoek voor de Spidilocatie. Dit vervolgonderzoek kan bestaan uit een inventariserend proefsleuvenonderzoek (IVO-P), variant archeologische begeleiding. Voor dit type vervolgonderzoek dient een Programma van Eisen te worden opgesteld en te zijn goedgekeurd door het bevoegd gezag, in dezen de gemeente Gouda, alvorens de werkzaamheden kunnen worden uitgevoerd.

Overige deel plangebied

Voor het overige deel van het plangebied geldt een lage verwachting voor archeologische resten van bewoning en wordt geen vervolgonderzoek aanbevolen. De voorgenomen bodemingrepen kunnen daar zonder archeologisch voorbehoud worden uitgevoerd.

Indien bij de uitvoering van de werkzaamheden toch onverwacht archeologische resten worden aangetroffen, dan is conform artikel 5.10 van de Erfgoedwet aanmelding van de desbetreffende vondsten bij de minister verplicht (vondstmelding via de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed: Archis-vondstmelding en de bevoegde overheid).

4.4 Selectieadvies bevoegd gezag

Dit rapport is ter goedkeuring voorgelegd aan de bevoegde overheid. Wij wijzen u erop dat de bevoegde overheid op basis van dit rapport een besluit neemt. De mogelijkheid bestaat dat dit besluit afwijkt van het door ons opgestelde advies.

Literatuurlijst en gebruikte bronnen

Bakker, H. De & J. Schelling, 1989. *Systeem van bodemclassificatie voor Nederland*. Wageningen, Staring Centrum.

Bosch, J.H.A., 2008. *Archeologische Standaard Boorbeschrijvingsmethode versie 1.1. Op basis van Standaard boorbeschrijvingsmethode versie 5.2*. Deltares-rapport 2008-U-R0881/A. Utrecht, Deltares.

Brandt, R.W., E. Drenth, M. Montforts, R.H.P. Proos, I.M. Roorda & R. Wiemer, 1992. Archeologisch Basis register ARCHIS. Amersfoort, Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed.

Carlier, J.H., 1943. Het Leprooshuis met de St. Jobskapel en de leprozen te Gouda. *Die Goude* 1943, Gouda.

Carmiggelt, A. & P.J.W.M. Schulten, 2002. Veldhandleiding archeologie. Archeologie Leidraad 1. Amsterdam, SIKB.

Cohen, K.M., E. Stouthamer, H.J. Pierik en A.H. Geurts, 2012. *Rhine-Meuse Delta Studies' Digital Basemap for Delta Evolution and Palaeogeography*. Dept. Physical Geography, Utrecht University.

Feest, N.J.W. van der, 2020. *Archeologisch onderzoek door middel van archeologische begeleiding Westerkade 8 te Gouda (gemeente Gouda)*. Aeres-Milieu Rapport AM17057.

SIKB, 2018. BRL SIKB 4000 Beoordelingsrichtlijn Archeologie versie 4.1 (incl. Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie KNA). Gouda, SIKB.

Tol, A.J., J.W.H.P. Verhagen & M. Verbruggen, 2012. *Leidraad inventariserend veldonderzoek; Deel: karterend booronderzoek*, versie 2.0. SIKB.

Willemse, N.W. 2017. *Stedelijke ontwikkeling en bodemdaling in en rondom Gouda. Een synthese van drie onderzoeken naar de relatie tussen (stedelijke) ontwikkelingen en bodemdaling*.

ahn.maps.arcgis.com
archis.cultureelerfgoed.nl
www.bodemloket.nl
www.topotijdreis.nl

Bijlage 1. Locatie plangebied

Legenda

Project data
 plangebied

Ligging locatie

Jan Ligthartschool en Spidilocatie te Gouda

Opdrachtgever: Mozaïek Wonen
Projectnummer: 51012040

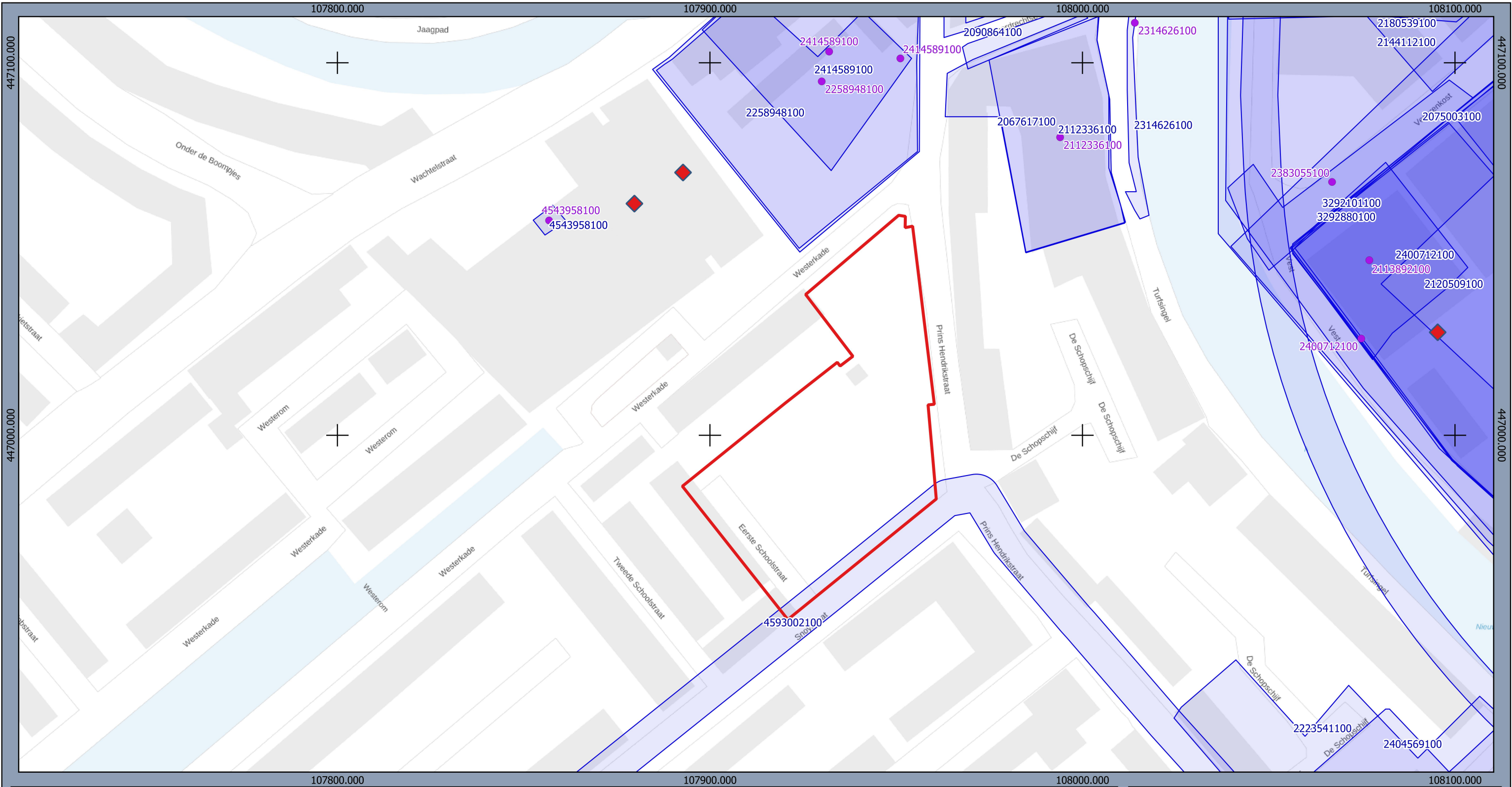

Datum: 25-07-2022
Schaal: 1:1000
Formaat: A3

0 10 20 30 40 50 meters

Bijlage 2. Bekende archeologische gegevens

Legenda

Project data	Achtergrond
plangebied	BRT Achtergrondkaart
Archeologie & cultuurhistorie	grijs
Rijksmonumenten	
Archis 14-01-2021	
Vondstlocaties	
Onderzoeksmeldingen	

Archeologie

Jan Ligthartschool en Spidilocation te Gouda

Opdrachtgever: Mozaïek Wonen
Projectnummer: 51012040

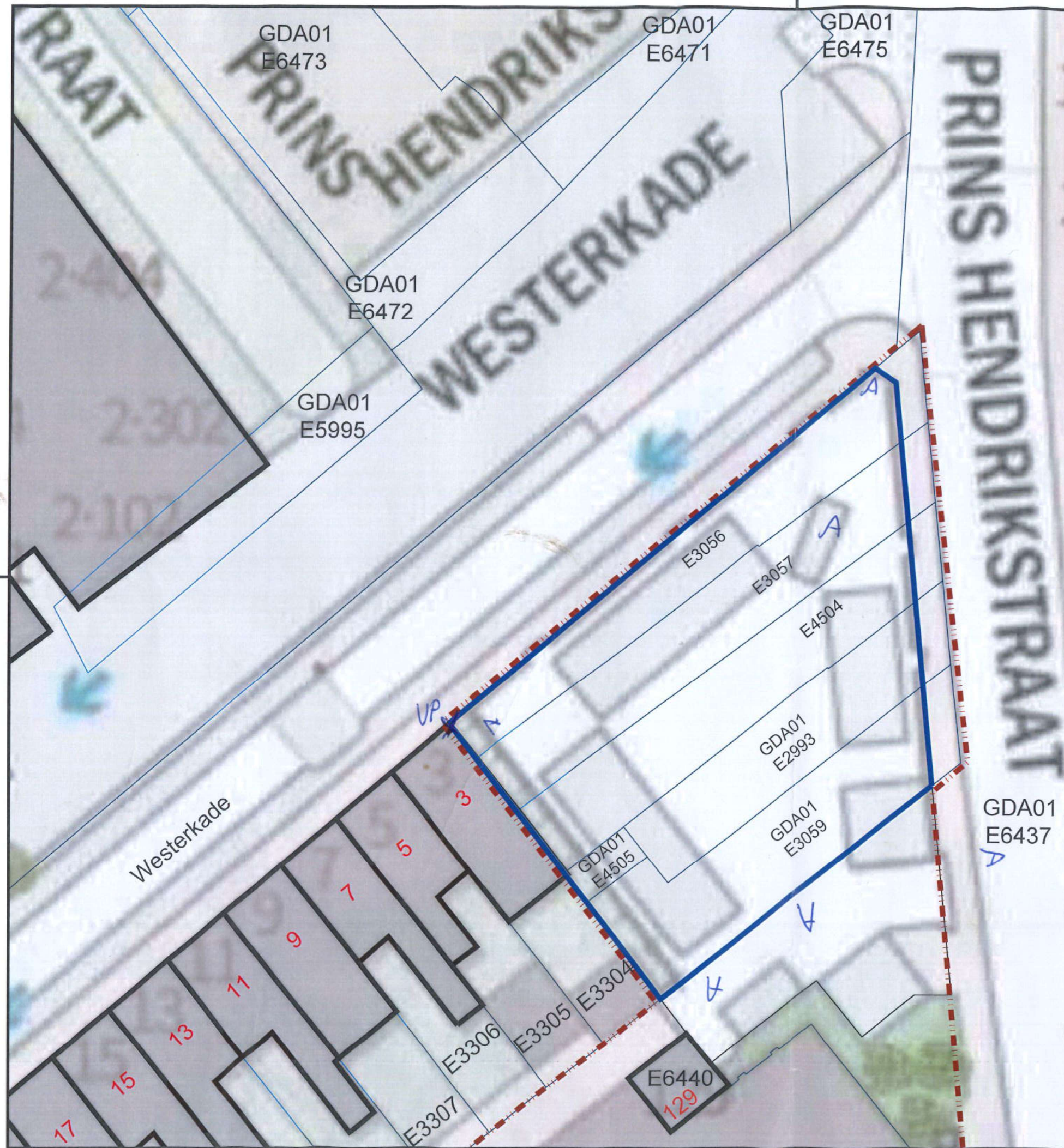

Datum: 25-07-2022
Schaal: 1:1000
Formaat: A3

0 10 20 30 40 50 meters

Bijlage 3. Milieuboringen IDDS

Legenda

- Projectlocatie
 - Bebouwing
 - E6440 Kadastraal nummer
 - 2-4 Huisnummer
 - Westerkade Straatnaam
 - Onderzoekslocatie grondkeuring = 597.57 m2
- 2 m m d i tot 0,5 m - m v

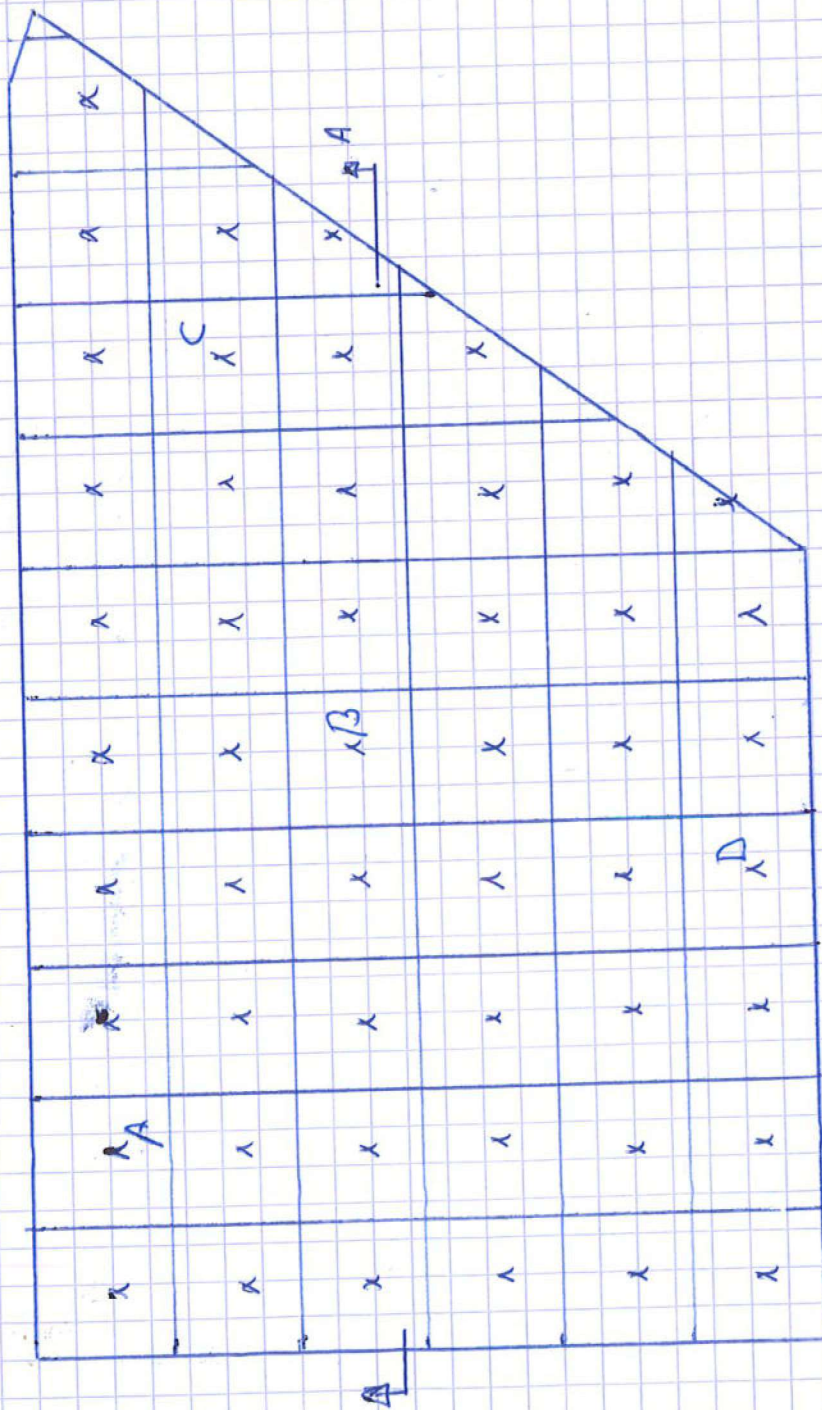

0 2.5 5 7.5 10m
Maatvoering in meters tenzij anders aangegeven

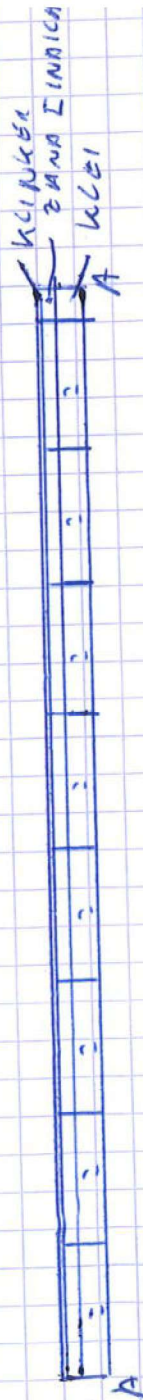

3			
2			
Versie nr.	Datum	Get.	Wijziging
Opdrachtgever			
Mozaiek Wonen			
Projectnummer			
A1889			
Locatie			
Westerkade 1,1A + Prins Hendrikkade, Gouda			
Omschrijving			
Grondkeuring			
Tekeningnummer	Versie nr.	Bijlage nr.	Blad nr.
A1889-GK-01	1.2	1.3	1/1
Datum:	29-03-2022		

RASTENTEKENING APOGEE + A333333 METHODE I

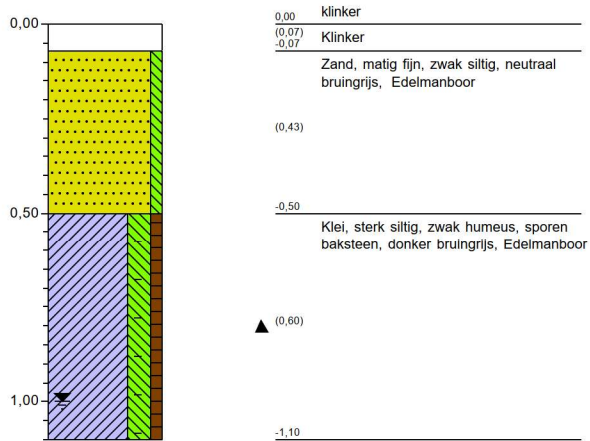
X = 2 GREPEN

0, 5
SCHAAL 1:200

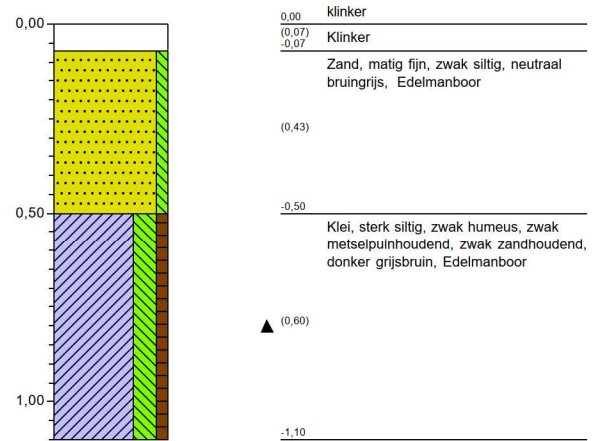
Boring: A

Datum: 6-4-2022
Boormeester: Marco Voorbij
Referentievlak: maaiveld

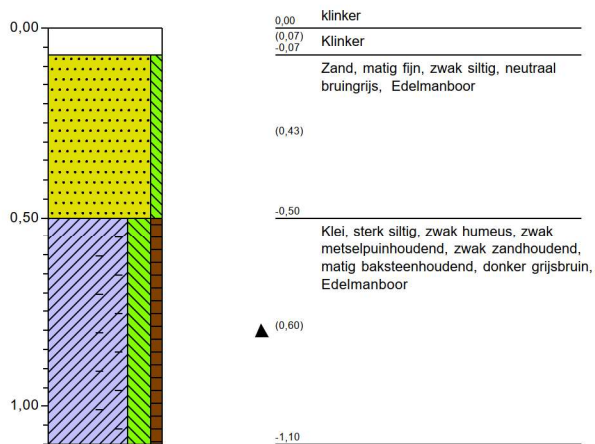
Boring: B

Datum: 6-4-2022
Boormeester: Marco Voorbij
Referentievlak: maaiveld

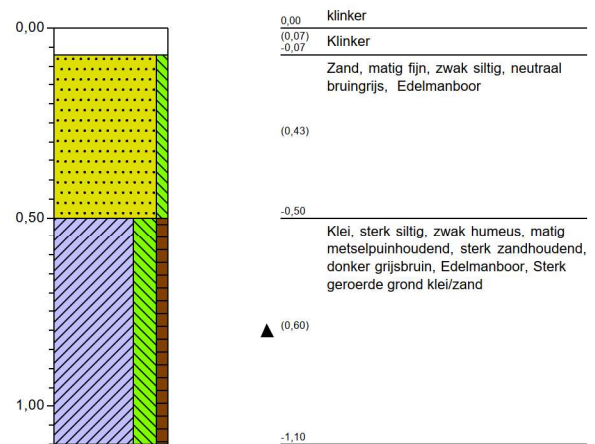
Boring: C

Datum: 6-4-2022
Boormeester: Marco Voorbij
Referentievlak: maaiveld

Boring: D

Datum: 6-4-2022
Boormeester: Marco Voorbij
Referentievlak: maaiveld

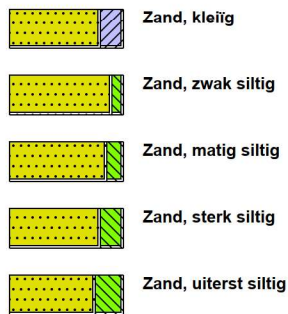

Legenda (conform NEN 5104)

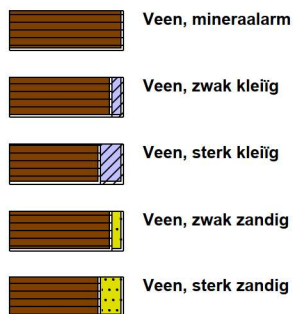
grind

zand

veen

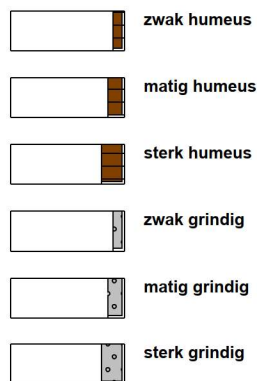
klei

leem

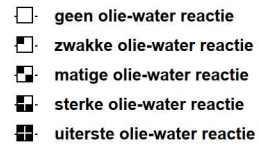
overige toevoegingen

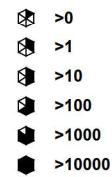
geur

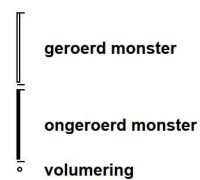
olie

p.i.d.-waarde

monsters

overig

